

Z BIEGIEM DOLNEJ WISŁY

**subiektywny przewodnik
po Pomorzu**

ze słowniczkiem polsko-ukraińskim

Z BIEGIEM DOLNEJ WISŁY

**subiektywny przewodnik
po Pomorzu**

ze słowniczkiem polsko-ukraińskim

Toruń 2025

Redakcja:

Joanna Kamper-Warejko, Oksana Lozynska

Tekst:

Joanna Kamper-Warejko, Oksana Lozynska oraz studentki: Yaryna Anosova, Anna Babakova, Veronika Chernysheva, Bohdana Dembovska, Ivanna Diakiv, Sofiia Dovhan, Victoria Duma, Oleksandra Hirniak, Solomiia Hnap, Tetiana Kasiianenko, Mariana Kobasiar, Olena Kosyk, Anastasiia Kozak, Olena Matusevych, Diana Pashko, Diana Petucha, Maryna Shcherban, Khrystyna Vavrych

Konsultacja historyczna:

dr Michał Targowski

Projekt graficzny i skład:

Małgorzata Starszak-Szulc

Fotografie:

Joanna Kamper-Warejko, Ewa Konopa, Olha Tuz
stock.adobe.com/pl

Druk:

Drukarnia i Introligatornia
Wydawnictwa Naukowego UMK

ISBN 978-83-966589-3-7

Projekt pt. *Z biegiem dolnej Wisły. Toruńsko-lwowskie spotkania na szlakach języka, historii i kultury*; finansowany w ramach programu NAWA „Promocja języka polskiego”; umowa nr BJP/PJP/2024/1/00017/U/00001.

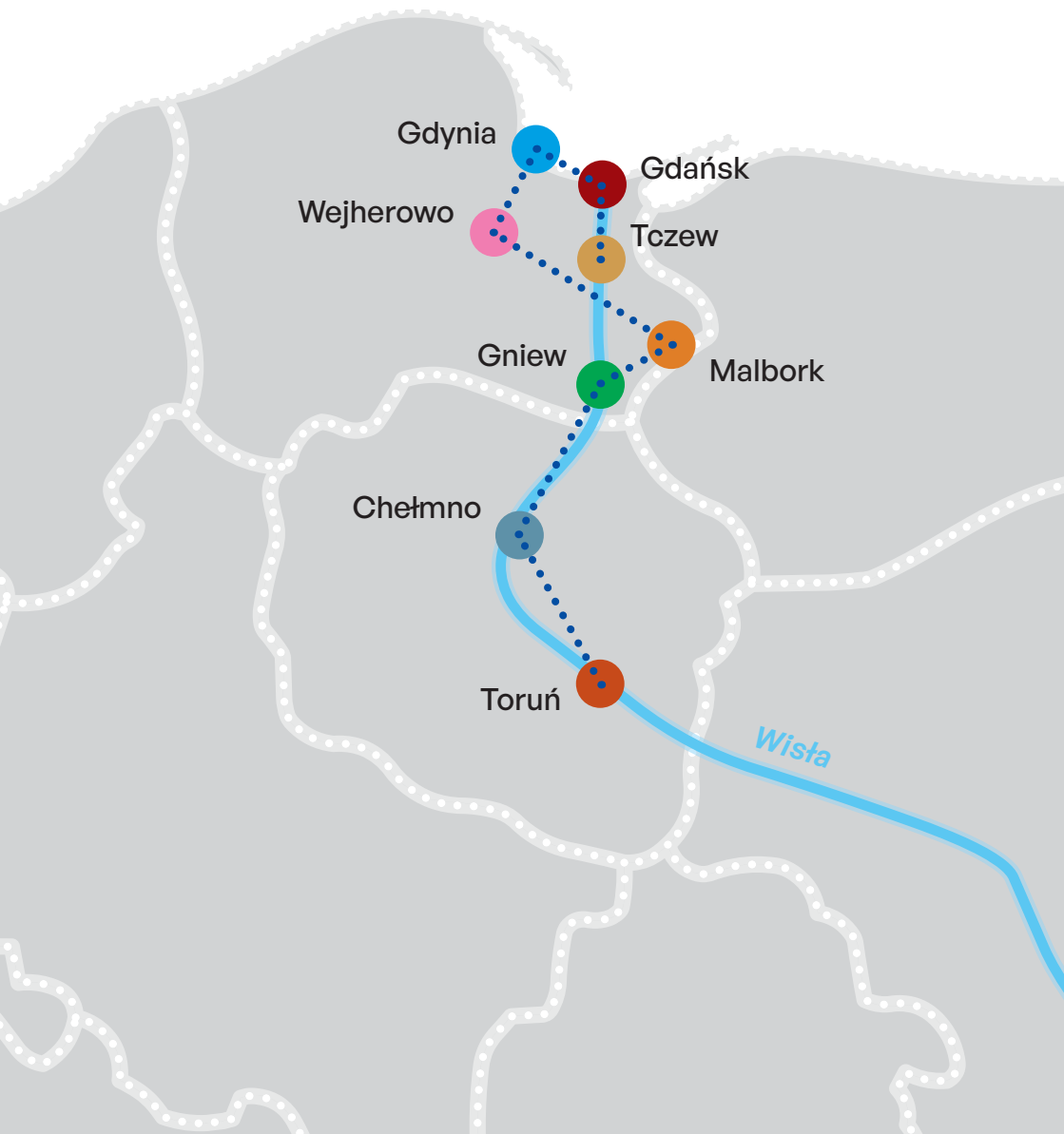
NARODOWA AGENCJA
WYMIANY AKADEMICKIEJ

PROGRAM
PROMOCJA
JĘZYKA POLSKIEGO

SPIS TREŚCI

WSTĘP	1
TORUŃ	5
CHEŁMNO	31
GNIEW	45
MALBORK	59
WEJHEROWO	73
GDYNIA	87
GDAŃSK	103
TCZEW	125
ANEKS – SCENARIUSZ SCENKI	139
SŁOWNIK POLSKO-UKRAIŃSKI	145

WSTĘP

Książka, którą oddajemy do rąk czytelników i miłośników podróży jest końcowym efektem projektu pt. „Z biegiem dolnej Wisły. Toruńsko-lwowskie spotkania na szlakach języka, historii i kultury” zrealizowanego w ramach programu NAWA „Promocja języka polskiego”. Uczestniczyli w nim studenci i pracownicy trzech Uczelni – Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Narodowego Uniwersytetu Lwowskiego im. Iwana Franki i Narodowego Uniwersytetu Charkowskiego im. Wasyla Karazina, co nadało spotkaniom dodatkowego wymiaru wymiany międzykulturowej. Publikacja zawiera subiektywny opis kilku miast północnej Polski ulokowanych wzdłuż dolnego biegu Wisły, które uczestnicy projektu odwiedzili w trakcie kilkudniowej wycieczki krajoznawczo-edukacyjnej. Wytyczony szlak podróży nie jest oczywisty, wiedzie przez miejsca związane z historią regionu, naznaczoną działalnością Krzyżaków, dziejami języka i jego kulturotwórczą rolą w życiu społeczności i narodu. Wszystkie są ściśle powiązane z rzeką i żeglugą. Wisła stanowi oś kulturową i historyczną, od wieków jednocząc miejsca i ludzi. Przygoda zaczyna się i kończy w Toruniu. Subiektywizm dotyczy nie tylko wyboru prezentowanych tu miast, ale również opisu odwiedzanych miejsc i przeżytych wrażeń. Z Torunia, przez Chełmno, Gniew, Malbork, Wejherowo i Gdynię, trasa prowadzi do Gdańska – miasta, w którym klimat średniowiecza styka się z najnowszą historią walki o wolność i duchem solidarności. Zwieńczeniem opowieści o roli Wisły w rozwoju państwa i regionu była wizyta w Tczewie.

Poznanie polskiej historii, kultury i języka przez doświadczenie zaowocowało nie tylko wiedzą na temat ciekawych historycznych miejsc, bogactwem cudownych wspomnień, ale również przyczyniło się do doskonalenia kompetencji komunikacyjnych w języku polskim (metoda Natural Approach). Studenci ukraińskich uczelni (Lwów, Charków) współtworzyli niniejszą publikację, mniej lub bardziej subiektywnie opisując odwiedzane miejsca (Toruń – Ivanna Diakiv, Sofiia Dovhan i Mariana Kobasiar; Chełmno – Tetiana Kasianenko i Maryna Shcherban; Gniew – Solomiia Hnap, Khrystyna Vavrych; Malbork – Bohdana Dembovska i Yaryna Anosova; Wejherowo – Olena Matusevych i Diana Pashko; Gdynia – Oleksandra Hirniak, Anastasiia Kozak i Diana Petucha; Gdańsk – Victoria Duma i Olena Kosyk; Tczew – Veronika Chernysheva i Anna Babakova). Dobór kolorystyki miast opisanych w przewodniku nie jest przypadkowy. Poszczególne barwy, subiektywnie kojarzące się z odwiedzanymi miejscami, zostały wybrane wspólnie przez uczestników wyprawy.

Przewodnik przeznaczony jest dla szerokiego kręgu odbiorców – wszystkich, którzy chcieliby podążać naszym szlakiem lub odwiedzić wybrane miejscowości i miejsca. Ma też cel dydaktyczny, dlatego zamieszczono w nim objaśnienia i tłumaczenia na język ukraiński trudniejszych słów i zwrotów. Na końcu publikacji znajduje się ponadto słownik tematyczny¹. Mamy nadzieję, że pomoże to osobom ukraińskojęzycznym w poznawaniu uroków polskiego Pomorza i przyczyni się do lepszej znajomości polszczyzny.

1. Ponieważ niektóre słowa mieszczą się w kilku wyróżnionych kategoriach semantycznych, pojawiają się tam czasami dwukrotnie (np. infirmeria – nazwa pomieszczenia i nazwa związana z realiami religijnymi; Kaszub – nazwa osoby i nazwa własna; koszary – nazwa budynku i słownictwo militarne, związane z wojskiem; szkutnik – nazwa osoby i słownictwo związane z żeglugą. Kwalifikacja wyrazu do danej kategorii odbyła się na podstawie znaczenia, w jakim pojawiło się ono w przewodniku, nie uwzględniano innych znaczeń (np. czworobok, rdzeń).

W aneksie zamieszczono scenariusz przedstawienia, które zostało spontanicznie przygotowane przez studentki pod kierunkiem lwowskich profesorek w ostatnich dniach Akademii i pomyślnie zaprezentowane na jej zamknięciu. Wydaje się, że umieszczenie tekstu w tym miejscu uzupełni subiektywny obraz wyprawy i będzie nie tylko świadectwem jej walorów poznawczych, ale także kreatywności i zaangażowania uczestników².

Życzymy przyjemnej lektury!

Redaktorki

2. Na końcu książki dodano kod QR odsyłający do zadań do nauki języka polskiego jako obcego. Ćwiczenia dotyczące szeroko pojętej turystyki, kształtujące różne sprawności, zostały przygotowane przez autorki niniejszej publikacji.

LEGENDA

W naszym przewodniku napotkasz:

WRAŻENIA

**ALBUMY
FOTOGRAFICZNE**

KALENDARIA

ŹRÓDŁA

**OPISY
OBIEKTÓW**

CIEKAWOSTKI

**OPISY
MIAST**

SŁOWNIKI

Tłumaczenie występujących w tekście **pogrubionych wyrazów** znajdziesz w słowniku polsko-ukraińskim na końcu każdego rozdziału.

TORUŃ

TORUŃ

GOTYK NA DOTYK

PIERWSZE WRAŻENIA

Toruń to niesamowite miasto! Rozkochało nie tylko w swojej architekturze, ale też w atmosferze. Dziękuję za możliwość bycia tutaj.

Z nurtem Wisły, w otoczeniu przyrody i historii, mogliśmy odkrywać piękno regionu z zupełnie innej perspektywy. Było i wietrznie, i pochmurno, ale przede wszystkim – nadzwyczaj inspirująco!!!

Spacer po malowniczym Toruniu zapamiętamy na długo!

OPIS MIASTA

Toruń to jedno z najpiękniejszych miast w Polsce, pełne historii, klimatycznych uliczek i wyjątkowej architektury. Znane jako miasto Mikołaja Kopernika, zachwyca swoim średniowiecznym klimatem, pysznymi piernikami i niepowtarzalną atmosferą nad Wisłą.

DEMOGRAFIA

Toruń liczy ok. 170 000 stałych mieszkańców, a liczba osób zameldowanych w Toruniu na pobyt czasowy wynosi 6 213 (dane z połowy 2025 r.).

POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE

Toruń jest położony nad rzeką Wisłą, we wschodniej części Kotliny Toruńskiej, na styku trzech krain historycznych - Kujaw, ziemi chełmińskiej i ziemi dobrzyńskiej. Toruń zlokalizowany jest w centralnej części województwa kujawsko-pomorskiego.

KALENDARIUM

Toruń krzyżacki (1230-1454)

ok. 1230 - **Krzyżacy** przybywają na lewy brzeg Wisły pod Toruniem, budują **warownię** w Nieszawie.

1231 - Krzyżacy przeprowadzają się na prawy brzeg Wisły (ziemia chełmińska), tu wznoszą **gród** toruński, żeby chronić przeprawę na Wiśle łączącą Kujawy z ziemią chełmińską, skąd wyruszają na **podbój** plemion pruskich.

1233 (28 grudnia) - Wielki Mistrz **Zakonu*** Herman von Salza i jego namiestnik pruski mistrz krajowy Herman Balk wydali **przywilej lokacyjny**, na mocy którego Toruń otrzymał prawa miejskie (prawo chełmińskie).

* oficjalny tytuł najwyższego zwierzchnika zakonu rycerskiego

1236 - przeniesienie miasta na obecny obszar (miejsce wcześniejszej **osady** słowiańskiej). Dawny Toruń znajdował się tam, gdzie dzisiejsza wieś Stary Toruń.

przed 1239 - początek budowy zamku krzyżackiego

- sprowadzenie do Torunia franciszkanów, których **klasztor** był najstarszy w państwie krzyżackim (dzisiejszy kościół Najświętszej Marii Panny w północno-zachodnim **narożniku** Rynku Staromiejskiego).

1264 - powstanie Nowego Miasta Torunia (odrębny akt lokacyjny; dzisiejszy Rynek Nowomiejski z przyległymi ulicami).

przed 1280 - Stare Miasto Toruń należało do Hanzy*. W XIII i XIV w. Toruń był jednym z największych ośrodków handlowych w Europie – eksportowano miedź i towary leśne, importowano śledzie, sól, **korzenie** i sukna. Miasto leżało na szlakach handlowych z Węgier, Rusi i Litwy na Zachód, a **port wiślany** przyjmował statki morskie. Pod koniec XIV w. Toruń liczył ok. 15–20 tys. mieszkańców. W tym czasie był, po Krakowie, największym ośrodkiem na ziemiach polskich oraz ważnym centrum handlu, sztuki i rzemiosła.

* związek miast handlowych w średniowiecznej Europie

1388 - Stare Miasto Toruń otrzymuje prawo składu* (odnawiane później jeszcze dwukrotnie w 1403 r. i 1457 r.).

* przywilej handlowy nadawany miastu, zobowiązujący kupców przejeżdżających przez dany ośrodek do wystawiania tam swoich towarów na sprzedaż

1411 (1 lutego) - zawarto *pierwszy pokój toruński**. Miasto, po pięciomiesięcznej przynależności do Polski, **na mocy traktatu** przeszło ponownie pod panowanie Krzyżaków.

* traktat pokojowy podpisany między Polską i Litwą a Krzyżakami, kończący wojnę 1409-1411

1420-1449 - rozbudowa murów miejskich z **barbakanem, basztami** i wieżami **warownymi**.

1454 (6 lutego) - mieszczanie Starego Miasta Torunia zbuntowali się i **wypowiedzieli posłuszeństwo** Krzyżakom, zdobyli i **zburzyli** zamek krzyżacki. To zakończyło panowanie Krzyżaków w mieście i zapoczątkowało wojnę trzynastoletnią. Toruń przeszedł pod opiekę króla polskiego.

Wielkie Miasto Pruskie. Respublica Thorunensis (1454-1793)

1454 (8 marca) - połączenie Nowego Miasta Torunia i Starego Miasta Torunia w jeden organizm miejski. W tym czasie liczył on ok. 11 tys. mieszkańców, wkrótce włączono także Wolę Zamkową podlegającą dotąd bezpośrednio **komturowi** toruńskiemu.

1454 (listopad) - na zamku Dybów w Nieszawie (dawna nazwa osady) król Kazimierz Jagiellończyk wydał statuty nieszawskie, które wzmacniały pozycję szlachty – król nie mógł bez jej zgody wprowadzać nowych praw, podatków ani zwoływać **pospolitego ruszenia**. Statuty osłabiły pozycję chłopów i mieszczan oraz podniosły rolę sejmików ziemskich.

1457 - król Kazimierz Jagiellończyk, w podziękowaniu za wsparcie Torunia w wojnie trzynastoletniej, nadał mu liczne przywileje (m.in. prawo mennicze*, 15 wsi, prawo składu). Toruń stał się samodzielnym miastem królewskim, nadane przywileje i ożywienie handlu na Wiśle przyspieszyły jego rozwój.

* prawo do bicia własnej monety

1466 (19 października) - w Dworze Artusa zawarto *drugi pokój toruński*, kończący wojnę trzynastoletnią. Na mocy pokoju Polska odzyskała zachodnią część państwa krzyżackiego (Prusy Królewskie, tj.: Pomorze Gdańskie z Gdańskiem (dostęp do Bałtyku), Ziemię Chełmińską z Toruniem, Żuławy z Elblągiem) oraz Warmię; wschodnia część (późniejsze Prusy Książęce) stała się **lennem** Polski.

1472 - Kazimierz Jagiellończyk ustanowił w Toruniu trzy doroczne międzynarodowe jarmarki, w XVI-XVII w. rozrosły się one do ogromnych targowisk, pobudzających życie gospodarcze miasta i całej Rzeczypospolitej.

1473 (19 lutego) - urodził się Mikołaj Kopernik (Nicolaus Copernicus).

1519-1520 - w toruńskim Ratuszu **obradował** sejm. Król Zygmunt Stary, przebywając w mieście, **wypowiedział wojnę** Albrechtowi Hohenzollernowi i wydał edykt toruński – pierwszy zakaz szerzenia reformacji w Polsce – głoszenia nauk Lutra i sprowadzania jego pism.

1521 - w Toruniu rozpoczął się ruch reformacyjny – mieszkańcy sprzeciwili się legatowi papieskiemu, a protestantyzm szybko stał się tu dominującą religią. W 1558 r. król Zygmunt II August potwierdził wolność wyznania. Toruń stał się jednym z głównych miast protestanckich Rzeczypospolitej.

- w tym roku **zawarto** też ostatni **rozejm** polsko-krzyżacki.

1537 - zniesienie składu na **towary splanowane** Wisłą i ostateczna utrata monopolu na **handel** morski na rzecz Gdańska.

1568 - założenie protestanckiego gimnazjum toruńskiego – jednej z najważniejszych uczelni na terenie Prus Królewskich.

- powstanie pierwszej stałej drukarni, jednej z najstarszych w Polsce; Toruń staje się jednym z największych i najważniejszych ośrodków drukarstwa w Rzeczypospolitej, zwłaszcza wydawnictw w języku polskim.

1629 - najazd szwedzki – skuteczne odparcie szturm.

1645 - Colloquium Charitativum w toruńskim Ratuszu Staromiejskim – zjazd katolików i protestantów z inicjatywy króla Władysława IV, mający na celu pojednanie religijne. Wydarzenie miało duży rezonans w Europie.

1702 (30 października) - król August II Mocny w Toruniu – do lutego 1703 r. miasto stało się królewską rezydencją, głównym ośrodkiem politycznym kraju i największą **twierdzą** w Prusach Królewskich.

1703 (maj – październik) – oblężenie miasta przez wojska szwedzkie, największe w historii zniszczenia Torunia w wyniku bezpośrednich działań wojennych (ucierpiał m.in. Ratusz Staromiejski, Dwór Artusa); Szwedzi okupowali Toruń z przerwami do 1709 r.

1724 (16-17 lipca) – tumult toruński – krwawe **ekscesy** na tle religijnym (walka protestantów z katolikami), zakończone tragicznie: 10 (dziesięciu) skazanych **ścięto publicznie** na Rynku Staromiejskim.

1772 – pierwszy rozbiór Polski, którego granica oddzieliła Toruń, pozostający w Królestwie Polskim, od jego dochodowych dóbr ziemskich – **patrymonium**; utrata połączeń komunikacyjno-handlowych i wiodącej roli w regionie na rzecz Bydgoszczy.

Toruń pruski (1793-1807)

1793 (24 stycznia) – wkroczenie do miasta wojsk pruskich w wyniku II rozbioru Polski – koniec autonomicznej republiki mieszczańskiej, Toruń stracił samorządność i niezależność, został zrównany w prawach z innymi miastami.

Toruń w Księstwie Warszawskim (1807-1815)

1809 – po zajęciu Warszawy przez Austriaków rząd Księstwa Warszawskiego przenosi się do Torunia, który staje się tymczasowo głównym ośrodkiem życia politycznego Księstwa i **siedzibą** jego **Rady Stanu**.

Toruń pruski (1815-1920)

po 1817 - Prusacy rozpoczęli przekształcanie miasta w potężną **twierdzę**, która z końcem XIX w. stała się jedną z największych w Europie – budowa **fortyfikacji**, do dziś istniejących cennych **zabytków militarnych**.

Toruń polski (1920-1939)

1920 (18 stycznia) - wyzwolenie Pomorza i Torunia przez wojska gen. J. Hallera. Miasto zostaje włączone do Polski jako stolica województwa pomorskiego.

Toruń pod okupacją hitlerowską (1939-1945)

- Toruń jest jednym z głównych miast-twierdz niemieckich na terenie Polski.
- eksterminacja ludności polskiej, obozy jenieckie na Podgórzu, przymusowa germanizacja mieszkańców.

Toruń współczesny (po 1945 r.)

1945 (24 sierpnia) - powołanie pierwszej i największej na Pomorzu uczelni akademickiej – Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

1973 (18 lutego) - inauguracja Międzynarodowego Roku Kopernikańskiego w 500. rocznicę urodzin wielkiego astronoma, z czym związane były wielkie inwestycje budowlane, m.in. w dziedzinie turystyki, zbudowano miasteczko akademickie UMK.

1999 (1 stycznia) - utworzenie województwa kujawsko-pomorskiego z siedzibą wojewódzkich władz samorządowych w Toruniu (sejmik województwa).

OPIS WYBRANYCH OBIEKTÓW

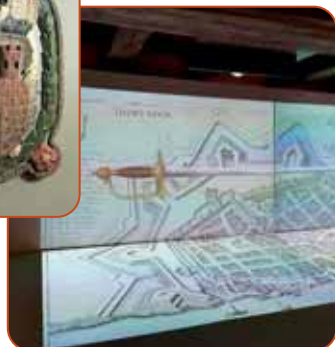
Muzeum Historii Torunia

Muzeum mieści się w budynku, który został wzniesiony pod koniec XIV wieku przez kupca i burmistrza Torunia, Henryka Hitfelda. W XVI wieku przeszedł w ręce rodziny Eskenów (do dziś nazywany jest Domem Eskenów), która przebudowała go w stylu renesansowym. W kolejnych stuleciach zmieniał właścicieli i funkcje – od pałacu, przez magazyn, po **spichrz**. W latach 1980–1989 został przystosowany do celów muzealnych. Od 1990 roku mieści się tu Muzeum Historii Torunia.

Wystawa na czterech piętrach prezentuje dzieje miasta od czasów prehistorycznych do 1990 roku. Składa się z interaktywnych sal i multimedialnych prezentacji. Najważniejsze sekcje to prehistoria, a mianowicie życie człowieka na ziemi toruńskiej od ok. 11 tys. lat p.n.e., średniowiecze i nowożytność. Na najwyższym piętrze można obejrzeć ciekawą wystawę przedstawiającą życie w **PRL-u** (przedmioty codziennego użytku, kulturę, ubiory itp.).

W piwnicach znajdują się trzy edukacyjne sale tematyczne: oś czasu historii Torunia, codzienne życie mieszkańców oraz wirtualny spacer po porcie. Zwiedzający mogą układać historyczne budynki, przebierać się w stroje średniowieczne i pobawić w multimedialną grę.

To bardzo ciekawe muzeum. Fascynujące eksponaty i multimedialne prezentacje budują pełen obraz przeszłości miasta. Z powodu tego, że znajduje się ono w starej kamienicy, można całkowicie zanurzyć się w przeszłości.

TORUŃ

Ruiny Zamku Krzyżackiego

Budowę pierwszej murowanej warowni na ziemi chełmińskiej rozpoczęto w pierwszej połowie XIII wieku. Do połowy XV wieku była to siedziba komtura. Gdy w lutym 1454 roku komtur Albrecht Kalb odmówił przekazania zamku delegacji Rady Miasta Torunia, 7 lutego mieszkańcy zaatakowali warownię i po kapitulacji Krzyżaków (8 lutego) wysadzili wieżę i rozpoczęli rozbiórkę murów. Dziś można podziwiać bardzo dobrze zachowane **gdanisko***, resztki zamkowych murów i pospacerować po **fosach**.

* wieża w zamkach krzyżackich, która znajdowała się na zewnątrz murów i pełniła dawniej dwie funkcje – sanitarną (toaleta) i obronną; połączona była z zamkiem krytym korytarzem usytuowanym na wysokości piętra i wspartym na arkadach

Kujawsko-Pomorski Teatr Muzyczny

Powstał w 2014 roku. Jest jedną z najmłodszych instytucji kultury w województwie kujawsko-pomorskim. Teatr znajduje się w samym centrum Torunia, obecnie przy ulicy Żeglarskiej 8. Łatwo tam trafić podczas spaceru po starówce. Teatr Muzyczny w Toruniu to miejsce, gdzie dzieje się magia. W pięknym, starym budynku codziennie ktoś śpiewa, tańczy i opowiada ciekawe historie.

Na scenie można zobaczyć wesołe komedie, przedstawienia dla dzieci i musicale. Ostatnio wystawiano znany musical „Jesus Christ Superstar”. Można tu obejrzeć też np. „Ekscentryków”^{*} (polecamy!), „Morderstwo dla dwojga”, „Marysia ma Rysia” oraz **„Ślubypanieńskie”**. Ten teatr jest dla każdego – dla dzieci, dorosłych, dla tych, którzy kochają śpiew i dobry humor. Nie trzeba znać nut ani być znawcą sztuki, wystarczy po prostu przyjść i dobrze się bawić, a czasami nawet uczestniczyć w klimatycznej imprezie przed spektaklem. Wspaniała gra aktorska, piękna muzyka i panująca atmosfera wzbudzają takie emocje, że aż chce się nieustannie klaskać razem z innymi widzami.

Po spektaklu wielu ludzi wychodzi z teatru z uśmiechem i myślą: „To był naprawdę miły wieczór”, a niektóre wątki i powiedzenia pozostają na długo i łączą wtajemniczonych widzów spektaklu (np. *uczciwie z Ciechocinka; w nieodległej wsi spłonęła dzwonnica, dymu nie widać po „Ekscentrykach”*; -)).

* Spektakl nawiązuje do książki Włodzimierza Kowalewskiego i powstałej na jej podstawie komedii muzycznej z 2015 roku pt. „Excentrycy, czyli po słonecznej stronie ulicy”. Film z gwiazdorską **obsadą** kręcony był m.in. w Toruniu, Ciechocinku i Nieszawie. Centrum Torunia nie raz było miejscem akcji filmów, nagrywano tu takie kultowe obrazy, jak „Rejs”, „**Prawo i pięść**”, a także mniej znane, np. „Wrony”, „**Wściekły**” czy przedwojenny „Ludzie Wisły”.

Wydział Humanistyczny UMK

Collegium Maius w Toruniu to neogotycki **gmach**, który jest siedzibą Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Znajduje się przy ul. Fosa Staromiejska 3, w sercu toruńskiej starówki. Zbudowany był w latach 1905–1907 na terenie dawnych murów miejskich. Od 1945 roku należy do UMK i pełni funkcje akademickie. Wyróżnia się czerwoną cegłą, **ostrołukowymi** oknami i reprezentacyjną klatką schodową z kamiennymi **kolumnami**. Collegium Maius to miejsce nie tylko nauki, ale i historii. Na Wydziale Humanistycznym są takie kierunki studiów, jak: etnologia – antropologia kulturowa; filologia angielska, bałkańska, germańska, romańska i włoska, filologia klasyczna i studia śródziemnomorskie; filologia polska; filologia polska jako obca; japończyka, kulturoznawstwo, lingwistyka praktyczna i copywriting i wiele innych. Studiowanie w tak pięknych historycznych murach na długo pozostaje w pamięci.

Warto też wybrać się do miasteczka uniwersyteckiego na Gagarina. Można tam obejrzeć nowsze budynki, bibliotekę, okoliczne murale lub odpocząć w okolicach sosnowego lasu otaczającego **kampus**.

Bulwary nadwiślańskie

Nad Wisłą w Toruniu jest pięknie i spokojnie. Można tu pospacerować, posiedzieć na ławkach i podziwiać rzekę, stare mury miasta oraz wieże i czerwone dachy. Cudowną przygodą jest rejs po Wiśle. Warto wsiąść na **statek** lub **łódź** flisacką (rekonstruowane baty*). Rejs trwa około godziny. Płyne się powoli i w trakcie można podziwiać terakotowe mury Starego Miasta i całą panoramę. Kapitan lub **flisak** opowiada ciekawostki, żartuje z pasażerami. To świetny sposób, żeby odpocząć, zrobić zdjęcia i zakochać się w Toruniu jeszcze bardziej.

* rodzaj drewnianej, dużej łodzi z płaskim dnem, wiosłowo-żaglowej, które dawniej pływały po Wiśle i służyły głównie do przewozu piasku

Centrum Torunia to też **urokliwe** uliczki, ruiny, tajemnicze, szerokie i otoczone murami **fosy**... Każdy znajdzie tu coś dla siebie.

Toruń to nie tylko miasto Kopernika, ale także miejsce narodzin słynnego leksykografa Samuela Bogumiła Lindego. Twórca monumentalnego słownika języka polskiego* przyszedł tu na świat w 1771 roku i spędził w Toruniu pierwsze 18 lat życia, ucząc się i dorastając, zanim wyjechał na studia w 1789 roku. Dzięki temu miasto kryje w sobie zarówno naukową, jak i kulturalną historię, którą warto odkrywać podczas spaceru po jego uliczkach.

* drugie wydanie słownika ukazało się we Lwowie w Drukarni Zakładu Ossolińskich w latach 1854-1860

TORUŃ

CIEKAWOSTKI

- Toruń to miejsce narodzin Mikołaja Kopernika (1473). W jego domu rodzinnym mieści się dziś muzeum poświęcone astronomowi.
- Piernikowa stolica Polski - słynie z tradycji wypieku pierników już od XIV wieku. Receptury były pilnie strzeżoną tajemnicą, a dziś można je poznać w Muzeum Toruńskiego Piernika, Żywym Muzeum Piernika lub Piernikarni Starotoruńskiej. Kultura Toruńskiego Piernika w październiku 2025 roku została wpisana na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego.
- Stare Miasto na liście UNESCO - w 1997 roku toruńska starówka została wpisana na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO! Toruń - jak Piza - ma swoją Krzywą Wieżę :-). Jedną z najpopularniejszych atrakcji odchyła się od pionu o ponad 1,4 m.!

Legenda o powstaniu nazwy Toruń

Dawno temu w mieście otoczonym wysokim ceglanym murem jedna z baszt była bardzo ciekawa świata. U jej stóp przepływała najdłuższa polska rzeka - Wisła, która płynąc z południa na północ wiele widziała. Baszta zaprzyjaźniła się z rzeką, która przez kilka lat opowiadała jej różne ciekawe historie. Z czasem baszta zaczęła zazdrościć Wiśle przygód i nie chciała już jej słuchać. Rzeką jednak ciągle je opowiadała i podmywała mury baszty, zmuszając ją do słuchania. Pewnego razu baszta zawołała: „Wisło, nie płyn tu, bo **runę!**”, na co rzeka odpowiedziała: „**To ruń!**”. Poniesione przez echo słowa usłyszeli przybywający do miasta wędrowcy, którzy właśnie zastanawiali się, jak nazywa się to miejsce. Gdy usłyszeli „To ruń”, zanotowali nazwę i odtąd używano jej dla nazwania grodu. Nazwa przetrwała do dziś i przypomina o przyjaźni baszty z rzeką Wisłą.

SŁOWNIK

barbakan	барбакан (зазвичай невелика кругла мурована споруда перед міськими воротами – елемент середньовічної оборонної архітектури)
baszta	башта, вежа
ekscesy krwawe ekscesy	ексцеси заворушення, сутички
flisak	плотогон (давня професія)

fortyfikacja	фортифікація
fosa	оборонний рів (навколо замку)
gdanisko	данскер, вежа-вбиральня, вежа-виходок
gmach	споруда, будівля
gród	город (<i>розм., рідко</i>), місто
handel	торгівля
kampus	кампус, студмістечко
klasztor	монастир
kolumna	колона
komtur	комтур, голова комтурства - адміністративної одиниці в складі лицарського ордену
korzenie, 'przyprawy korzenne'	кореневі прянощі
Krzyżacy	хрестоносці, тевтонські лицарі (історично точніше)
lenno	лен (спадкове земельне володіння в епоху феодалізму, яке надавалося васалу за умови виконання ним якихось повинностей)
łódź	човен
na mocy traktatu	на підставі (відповідно до) договору
narożnik	кут
oblężenie	облога
obradować	засідати

obsada	акторський склад
osada	поселення
ostrołukowy	стрілчастий (з гострим верхнім кутом, характерний для готичної архітектури)
patrymonium	патримоній (майно, що перейшло у спадщину від батька)
podbój	завоювання
port wiślany	порт на Віслі
pospolite ruszenie	загальне військове ополчення (обов'язковий набір до війська)
„Prawo i pięść”	“Закон і кулак”
PRL	ПНР (Польська Народна Республіка)
przywilej lokacyjny	локаційна грамота або грамота на заснування міста
rozbiór	поділ
runąć	впасти
siedziba Rady Stanu	місцезнаходження Державної ради
spichrz/ spichlerz	комора, зерносховище
splawiać towary	сплавляти товар (річкою)
statek	судно, корабель
ściąć publicznie	публічно відсікти голову
„Śluby panieńskie”	“Дівочі обітниці”

tumult	шум, заворушення
twierdza	фортеця, укріплення (більше, комплексне, з військовим призначенням)
urokliwy	чарівний, привабливий, мальовничий
warownia warowny	фортеця, твердиня (менша, напр. замок чи укріплений маєток оборонного характеру) укріплений, оборонний
„Wściekły”	“Лютий”
wypowiedzieć posłuszeństwo komuś	відмовитися коритися комусь
wypowiedzieć wojnę	оголосити війну
zabytek militarny	військова пам’ятка, історичний об’єкт
zakon Zakon Krzyżacki Wielki Mistrz Zakonu Krzyżackiego	орден Тевтонський орден німецьких лицарів-хрестоносців Великий Магістр Тевтонського ордену німецьких лицарів-хрестоносців (найвищий керівник ордену, який очолював як військову, так і адміністративну владу ордену)
zawrzeć rozejm	укласти перемир’я
zburzyć (zamek)	зруйнувати (замок)

ŹRÓDŁA

www.turystyka.torun.pl/art/228/kalendarium-dziejow-torunia.html

www.torun.pl/pl/miasto/mieszkancy-dane-liczbowe

www.torun.pl/pl/polozenie-geograficzne

www.repozytorium.umk.pl/server/api/core/bitstreams/301e0472-0f1e-406b-a363-e59451172220/content

Muzeum Historii Torunia – Dom Eskenów:

www.muzeum.torun.pl/muzeum-historii-torunia-w-domu-eskenow/

„O teatrze – Teatr Muzyczny w Toruniu”:

Wydział Humanistyczny - Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu:

www.teatrmuzyczny.torun.pl/11/o-teatrze-2

Muzeum Okręgowe w Toruniu: www.muzeum.torun.pl;

www.muzeum.torun.pl/blog/legendy-torunskie-zestawienie

Nalvis Jorning
in Borussia
11 Feb. 1421

CHEŁMNO

CHEŁMNO

MIASTO ZAKOCHANYCH

PIERWSZE WRAŻENIA

Kiedy po raz pierwszy trafiłam do Chełmna, nie spodziewałam się, że to niewielkie miasto robi na mnie aż takie wrażenie. Już sam widok starówki z daleka wyglądał jak z pocztówki – średniowieczne mury, czerwone dachy i kościoły w gotyckim stylu. Spacerując jego uliczkami, miałam wrażenie, że czas tu płynie inaczej, spokojniej.

Przy ratuszu, na rynku można zjeść pyszne lokalne lody!

OPIS MIASTA

Chełmno to piękne średniowieczne miasto Polski. Położone malowniczo na wzgórzach nad Wisłą, od wieków przyciąga turystów nie tylko swoimi zabytkami i bogatą historią, ale także kultem św. Walentego, dzięki któremu zyskało miano Miasta Zakochanych. Pierwsza wzmianka o Chełmnie pochodzi z 1065 roku, a wyjątkowe znaczenie miasto zyskało w 1233 roku, kiedy Zakon Krzyżacki nadał mu tzw. prawo chełmińskie*.

* wzorzec prawny, na podstawie którego **lokowano** ponad 200 polskich miast

Historia Chełmna sięga XI wieku. Nazwa pochodzi od słowa *chełm* (dawniej ‘wzgórze’), co odzwierciedla topografię miasta – położone jest na dziewięciu wzgórzach. W średniowieczu, na miejscu dawnych umocnień drewniano-ziemnych, wzniesiono potężne ceglane mury obronne, które zachowały się niemal w całości do dziś. Ich długość wynosi aż 2270 metrów, z dawnych 25–27 baszt w całości zachowało się 17. W przeszłości Chełmno posiadało aż siedem bram miejskich, z których najważniejszymi były Brama Grudziądzka i Tkacka. Dzięki doskonale zachowanemu średniowiecznemu **układowi urbanistycznemu** w 2005 roku miasto zostało wpisane na Listę Pomników Historii Prezydenta RP.

DEMOGRAFIA

Obecnie Chełmno liczy ponad 18 000 mieszkańców.

POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE

Miasto położone jest na ziemi chełmińskiej, obecnie w województwie kujawsko-pomorskim.

KALENDARIUM

XI wiek - Piastowie wznieśli pierwotny obronny gród chełmiński w Kałdusie; odkrycia potwierdzają istnienie w tym miejscu katedry romańskiej.

I poł. XIII wieku - kolejne usytuowanie miasta to **przedzamcze** zamku w obecnej wsi Starogród Chełmiński - stąd gród przeniesiono na obecne miejsce.

1231 - Krzyżacy zajmują ziemię chełmińską i na jej stolicę wybierają Chełmno, nazwane przez nich *Culm*.

1230–1250 - Chełmno jest głównym miastem zakonu i siedzibą I Komturii*.

* jednostka administracyjno-terytorialno-wojskowa zakonu rycerskiego; często był to zamek i tereny wokół niego

1233 (28 grudnia) - miasto otrzymuje wraz z Toruniem prawa miejskie - dokument lokacyjny nadany przez Krzyżaków - wielkiego mistrza Hermanna von Salzę i mistrza Hermanna Balka. Stał się on (tzw. prawo chełmińskie) wzorem dla lokacji 225 miast oraz 1364 wsi i osad w Prusach, na Pomorzu i Mazowszu.

1236–1251 - ustanowienie siedziby **diecezji** chełmińskiej.

po 1244 - miasto przeniesiono ze Starogrodu na obecne miejsce; rozwój grodu - miasto hanzeatyczne*.

* należące do Hanzy

1440 - zjazd w Elblągu, na którym Chełmno wraz z innymi miastami zakłada antykrzyżacki **Związek** Pruski*.

* organizacja powołana do obrony interesów i praw miast pruskich

1466 - miasto przechodzi w granice Królestwa Polskiego (II pokój toruński) jako część Prus Królewskich (tzw. Prusy Polskie).

1692 - reaktywacja Akademii po upadku - powstaje gimnazjum akademickie; w XVIII wieku (I Rzeczypospolita) Akademia Chełmińska była uważana za jedną z najważniejszych i najznamienitszych szkół.

1779 - władze pruskie wymuszają na Akademii Chełmińskiej zerwanie kontaktów z Akademią Krakowską.

XVIII w. - miasto podupada.

1772 - po I rozbiorze Polski Chełmno znalazło się w zaborze pruskim.

od 1806 - Chełmno w Księstwie Warszawskim.

od 1815 - miasto znalazło się w Prusach (Wielkie Księstwo Poznańskie), a w 1817 w Prusach Zachodnich.

1818 - upadek Akademii Chełmińskiej; powstaje pruskie gimnazjum.

XIX wiek - rozwój miasta (browar, cegielnia); budowa kamienic w centrum, większość z nich jest zachowana do dziś.

1920 (22 stycznia) - powrót Chełmna do Polski.

1939 (5 września) - zajęcie miasta przez Niemców - okupacja niemiecka i prześladowania ludności.

1945 (styczeń) - wkroczenie do miasta oddziałów Armii Czerwonej (miasto zostaje zajęte przez II Front Białoruski); w tym czasie w mieście funkcjonował też obóz NKWD.

1963 - budowa mostu na Wiśle - duże znaczenie dla komunikacji z innymi miastami.

OPIS WYBRANYCH OBIEKTÓW

Muzeum Ziemi Chełmińskiej

Muzeum mieści się w pięknym chełmińskim ratuszu. Powstało dzięki staraniom miłośników historii, szczególnie Jerzego Kałdowskiego, któremu udało się zebrać wiele cennych przedmiotów z **wykopalisk**, a także pamiątki historyczne i ludowe. Część kolekcji znajduje się także w starej **Baszcie Prochowej**, która kiedyś była **magazynem**.

*Największe wrażenie zrobiła na mnie jedna z sal (sala sądowa), której ściany ozdobione są wspaniałymi malowidłami inspirowanymi dawnymi legendami i opowieściami biblijnymi. Wśród nich szczególnie zapadła mi w pamięć legenda o królu Salomonie. Historia mądrego władcy, który potrafił **rozwiązać** każdy **spór** i zagadkę, została tutaj pięknie przedstawiona na ścianie. Kolory, postacie i detale sprawiają, że człowiek dosłownie przenosi się w czasie.*

Ratusz

W samym sercu miasta znajduje się piękny, renesansowy, XIII-wieczny Ratusz, który został przebudowany w wieku XVI. W tym kształcie zachował się do dziś. Wieża z zegarem i ozdobne elementy sprawiają, że budynek robi duże wrażenie na turystach. Przez wieki odbywały się tu posiedzenia rady miejskiej, działał sąd i przechowywano dokumenty. Współcześnie jest siedzibą Muzeum Ziemi Chełmińskiej (od 1983 roku).

Baszta Prochowa

Wiąże się z nią ciekawa legenda. W XV wieku Chełmno zajęli rycerze Zakonu Krzyżackiego, miastem rządził najemnik Bernard Szumborski. Przez ponad 20 lat grabił i niszczył miasto. Według opowieści, pewna odważna kobieta chciała uratować Chełmno. Podczas uczty w wieży dosypała mu **trucizny** i podpaliła budynek. W 1975 roku, w 518 rocznicę tych wydarzeń, odbył się symboliczny „sąd” nad jego duchem – został on skazany na wieczne uwięzienie w baszcie. Mieszkańcy mówią, że do dziś w nocy słyszeć tam jego kroki...

Zwiedzając Ratusz i Basztę Prochową, można nie tylko zobaczyć ciekawe zabytki, ale też poczuć prawdziwego ducha Chełmna – dostownie i w przenośni.

Cmentarz parafialny

Tuż za murami, obok Baszty Prochowej, znajduje się cmentarz parafialny, którego historia sięga początków XIX wieku. Pięknie położony na trzech **terasach** jest miejscem **pochówku** znanych i zasłużonych mieszkańców miasta - profesorów, drukarzy, wydawców i artystów.

Św. Walenty

Nie tylko zabytki i mury przyciągają tu turystów z całej Polski i Europy. Symbolem Chełmna jest też kult św. Walentego (patron zakochanych i ciężko chorych, **orędownik** w sprawach beznadziejnych). W kościele farnym* **Wniebowzięcia** Najświętszej Maryi Panny od średniowiecza przechowywana jest relikwia świętego. Od 2002 roku relikwia jest ponownie udostępniana wiernym, a coroczne „Walentynki Chełmińskie” zyskały wyjątkową rangę wśród polskich miast.

* kościół parafialny, nazwa nawiązuje do tradycji średniowiecza

W mieście hucznie są świętowane Walentynki, obchody zaczynają się na kilka tygodni przed 14 lutego. Organizowane są koncerty, wystawy, konkurs na najpiękniejszą witrynę walentynkową, happeningi, parady, tradycyjny Jarmark św. Walentego oraz **msza święta** dla zakochanych. Odbywa się tu również Festiwal Piosenki Miłosnej oraz widowiskowe układanie płonącego serca z **lampionów** na rynku, które w 2013 roku trafiło do Polskiej Księgi Rekordów i Osobliwości.

Miłość w Chełmnie czuć na każdym kroku nie tylko w Walentynki. Nowe **Planty** ozdobione są dywanami kwiatowymi w kształcie serc, a romantyczne ławeczki dla zakochanych z kłódkami miłości stały się ulubionym miejscem spotkań nowożeńców i turystów.

W Parku Pamięci i Tolerancji im. L. Rydygiera, oprócz Parku Miniatur Zamków Krzyżackich, można podziwiać splecione „chełmińskie serca” z kwiatów, które tworzą piękne tło do ślubnych fotografii.

W centrum miasta znajduje się również Aleja Zakochanych oraz „interaktywna ławeczka”, z której można wysłać internetowe pozdrowienia na żywo.

CIEKAWOSTKI

■ W 1881 Ludwik Rydygier - światowej sławy polski chirurg dokonał w Chełmnie pierwszej na świecie operacji żołądka! Tu dobrze wiedzą, że „przez żołądek do serca” i dlatego...

■ ...dla smakoszy Chełmno przygotowało coś specjalnego - bułeczki walentynkowe z **lubczykiem** i inne wypieki w kształcie serc, które piekarze i cukiernicy przygotowują nie tylko w lutym.

SŁOWNIK

Baszta Prochowa	Порохова вежа
diecezja	єпархія
lampion	ліхтарик
lokować (miasto)	засновувати (місто)
lubczyk	любисток
magazyn	склад
msza święta	Служба Божа, літургія
orędownik	заступник
planty	плани
pochówek	поховання

przedzamcze	форбург, передзамкова частина (зовнішній двір замку)
rozwiązać spór	вирішити суперечку
terasa	тераса
trucizna	отрута
układ urbanistyczny	урбаністична структура
wniebowzięcie	успіння
wykopalisko	розкопки, місце розкопок
związek	союз

ŹRÓDŁA

Oficjalna strona miasta: www.chelmno.pl/pl/; <https://chelmno.pl/pl/category/turystyka/zabytki/mury-obronne/>

Wikipedia Chełmno: www.pl.wikipedia.org/wiki/Che%C5%82mno

Chełmno miasto zakochanych, atrakcje, zabytki, historia i ciekawostki: www.naszeszlaki.pl/archives/9629

GNIEW

GNIEW

OPANUJ GNIEW¹

1. Znakiem promocyjnym Gniewu jest panorama miasta z hasłem „Opanuj Gniew”, autorstwa Jarosława Struczyńskiego, z grafiką zaprojektowaną przez firmę PROART.

PIERWSZE WRAŻENIA

Przyjeżdżając do hotelu w zamku, można przenieść się w dawne czasy, choć restauracja jest utrzymana w nowoczesnym stylu, a sam hotel łączy elementy współczesne i średniowieczne. Nadaje to zamkowi „drugie życie”. To naprawdę wspaniałe i niezwykle!

OPIS MIASTA

Nazwa miasta ma długą, złożoną i niejasną historię. Najstarsza znana forma to Wońsk – wywodzi się prawdopodobnie od dawnej nazwy rzeki Wania/Wonia (dzisiejsza Wierzyca) – łączy się ją ze słowem woń, sugerując, że mogło chodzić o nieprzyjemny zapach rzeki. Od XIII wieku pojawiały się różne zapisy nazwy, m.in. *Gmewam, Gimen, Gymeu, Gnyf*, które wiążą się ze słowem gnić, co mogło być dalszym rozwinięciem pierwotnego znaczenia związanego z Wońskiem. Nazwy *Gmew* lub *Gmiew* mogą pochodzić od **rdzenia** *gm- ‘wzniesienie’, na którym leży miasto. W czasach niemieckich pojawiła się nazwa *Mewe* (pochodząca od zniekształconej formy *Gmewe* – w niemieckiej wymowie często zanika początkowa głoska). Do dziś w herbie miejskim widnieje **mewa** (niem. *Möwe*), będąca prawdopodobnie **nawiązaniem do** tej niemieckiej nazwy. Współczesna nazwa *Gniew* mogła też być inspirowana lokalną legendą, np. o kłótni rozgniewanych nimf wodnych o bieg Wisły i Wierzycy.

DEMOGRAFIA

Miasto liczy ok. 6 000 mieszkańców.

POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE

Gniew to **urokliwe** miasteczko położone w województwie pomorskim. Znajduje się na Kociewiu*. Zlokalizowane jest na wysokiej **skarpie** przy **ujściu** rzeki Wierzycy do Wisły.

* drugi co do wielkości (po Kaszubach) zwarty etnicznie i kulturowo region Pomorza

KALENDARIUM

XII wiek - istnienie **osady** Gniew u ujścia Wierzycy do Wisły.

XIII wiek - Gniew przekazany Zakonowi Krzyżackiemu.

1297 - Krzyżacy nadają Gniewowi chełmińskie prawa miejskie i rozpoczynają budowę zamku.

XIV-XV - Gniew jako baza Krzyżaków i siedziba **komtura**, później **przystąpił do Związku** Pruskiego.

1464 - Gniew zdobyty przez wojska polskie.

ok. 1807 - wojska gen. Jana Henryka Dąbrowskiego działają w Gniewie podczas wojen napoleońskich.

XIX wiek - rozwój gospodarczy: budowa dróg, przemysł, działalność polskich organizacji patriotycznych.

1918-1919 - po I wojnie światowej Gniew wraca do niepodległej Polski.

1918-1939 - w okresie międzywojennym Gniew pełni rolę lokalnego centrum administracyjnego.

1939-1945 (II wojna światowa) - **zbrodnie** niemieckiego okupanta **na** mieszkańcach miasta.

po 1945 - odbudowa miasta po wojnie.

od lat 90. XX w. - renowacja zamku i rozwój turystyki.

OPIS WYBRANYCH OBIEKTÓW

Zamek wczoraj i dziś

Zamek w Gniewie, zbudowany na przełomie XIII i XIV wieku przez Krzyżaków, to jeden z najważniejszych obiektów obronnych w północnej Polsce. Jest to pierwsza i najpotężniejsza gotycka forteca Zakonu na lewym brzegu Wisły, która pełniła funkcje nie tylko obronne, ale była też centrum administracyjnym. Jego architektura to klasyczny **czworobok** z wewnętrznym **dziedzińcem**, **flankowany** wieżami. Posiada piwnice gospodarcze, sale **klasztorne** i kaplicę z rzadkimi freskami. W XIV-XV wieku zamek był twierdzą Zakonu na Pomorzu. Znajdowały się tu pomieszczenia komtura, refektarz* i dormitorium**.

* duże pomieszczenie, które pełniło funkcję jadalni w dawnych klasztorach, seminariach duchownych i zamkach

** wspólna sypialnia, która służyła zakonnikom, rycerzom i uczniom w dawnych klasztorach, zamkach i internatach; dziś nazwa bywa używana w odniesieniu do **akademików i internatów**

Po bitwie pod Grunwaldem w 1410 roku zamek został tymczasowo zajęty przez wojska polskie. W połowie XV wieku (po wojnie trzynastoletniej – 1454-1466) miasto wraz z zamkiem weszło w skład Prus Królewskich pod panowaniem korony polskiej. Później zamek został przekazany pod **zarząd** znanym polskim magnatom. W 1667 roku starostą został Jan Sobieski – przyszły król Rzeczypospolitej, który na podzamczu zbudował dla swojej żony Marii Kazimierzy barokowy budynek, zwany dziś Pałacem Marysieńki. Po **rozbiorach** Polski (1772) zamek znalazł się pod panowaniem Prus. Był wykorzystywany jako więzienie, magazyny i **koszary**. W XIX wieku znaczna część architektury została zniszczona. Szczególnie ciężkie zniszczenia nastąpiły po pożarze w 1921 roku. W XX wieku rozpoczęła się stopniowa odbudowa zabytku, który w latach 90. stał się centrum turystycznym i kulturalnym.

Obecnie mieści się tu przede wszystkim hotel, część budowli przeznaczono na muzeum. Jest to znany obiekt turystyczny, organizowane są w nim festiwale, rekonstrukcje historycznych wydarzeń, walk rycerskich, wieczory teatralne. Na terenie zamku działa również restauracja i jest kompleks rekreacyjny. U podnóża zamku zorganizowano miejsca do wypoczynku, spacerów i biesiady. Jest tam na przykład letnia gospoda o regionalnej nazwie **“Fyrtel Jubel”*****.

*** dwa regionalne słowa, pochodzące z języka niemieckiego, oznaczające miejsce zabaw: fyrtel ‘okolica, dzielnica, część miasta’; potocznie jubel ‘hałaśliwa zabawa, balanga’

Legenda o skarbie w Gniewie

Legenda opowiada o starym przewoźniku, który od lat przewoził ludzi przez Wisłę. Siedząc przy ognisku, podzielił się z młodym pomocnikiem tajemniczą historią. Dawno temu, jeszcze jako młodzieniec, usłyszał w karczmie opowieść o ukrytym skarbie znajdującym się w podziemiach zamku w Gniewie. Przekazał ją pewien zagadkowy mężczyzna, który poinformował też, że skarbu strzegą duchy. Pewnego dnia, płynąc w stronę zamku, zauważył coś dziwnego i postanowił wyruszyć na poszukiwania skarbu. Dostał się do podziemnego tunelu prowadzącego pod zamek. Tam odkrył ogromne bogactwa, lecz nagle stanął oko w oko z przerażającą **zjawą** – duchem zakutym w biały płaszcz z czarnym krzyżem. Udało mu się uciec, ale kontakt z duchem **przyplacił** utratą kilku palców dłoni.

Choć zdołał wynieść kilka monet, które pozwoliły mu kupić własny prom, do dziś żałuje swojej chciwości i lekkomyślności. Wejście do podziemi zniknęło, jakby nigdy go tam nie było – bo, jak twierdził, każdemu dana jest tylko jedna szansa na odnalezienie skarbu. Pamiątką po spotkaniu ze **zjawą** w podziemiach zamku jest złoty dukat, który ma mu przypominać o pomyłkach młodości.

Zespół kamienic

W centrum Gniewa znajduje się zespół zabytkowych kamienic, których historia sięga XIV wieku. W wielu z nich zachowały się oryginalne elementy **architektoniczne**, m.in. **belkowe stropy**, **rzeźbione drzwi** czy zabytkowe klatki schodowe.

Ciekawy zespół małych i **urokliwych** XIX-wiecznych kamieniczek znajduje się przy ulicy Sambora. Tam też – w Ogrodzie Historii – turyści mogą w inspirujący i niecodzienny sposób zapoznać się z historią miasta i spotkać **maskotkę** Gniewa – Misia Maciusia.

Ratusz

Gniewski ratusz, przebudowany w XIX wieku po zniszczeniach wojennych, zachował elementy dawnej zabudowy. Charakterystyczny jest dla niego **podcień** oraz balkon dodany w czasie renowacji w 1853 roku.

Pompy miejskie

W 1866 roku na rynku stanęły **żeliwne** pompy wodne. Jedna z nich, tzw. **studnia** Lessinga, zachowała się do dziś i upamiętnia fundatora – gniewskiego kupca.

Kamienica Królowej Marysieńki

Kamienica z XIX wieku, znana z legendy o pobycie królowej Marii Kazimierzy Sobieskiej. Budynek zachował oryginalny układ **wnętrza** z wysoką **sienią** przy wejściu.

Dawny budynek sądu

Zaprojektowany przez architekta Arthura Schultza budynek sądu nawiązuje do historii lokalnego **wymiaru sprawiedliwości**. W czasach krzyżackich sądy prowadzili **sołtysi** i **ławnicy** na podstawie prawa chełmińskiego.

Kamienica Leona Wyczółkowskiego

W tym budynku zatrzymał się Leon Wyczółkowski podczas swojej wizyty w Gniewie. Artysta stworzył wtedy przynajmniej dwie grafiki przedstawiające miejscowy rynek.

SŁOWNIK

Uwaga *fałszywy przyjaciel*:
akademik – pol. 'miejsce zamieszkania studentów'
i rzadziej 'osoba wykształcona', ukr. 'osoba wykształcona' (*академік* 'член академії наук')

akademik	гуртожиток (студентський)
architektoniczny	архітектурний
belkowe stropy	балкові перекриття, перекриття з балок
czworobok	чотирикутник
dziedziniec	подвір'я, дворик
flankowany	оточений, оздоблений чи добудований (з боків)

fyrtel	район, частина міста, околиця (регіональна назва)
inspirować	надихати
internat	гуртожиток (при школі)
klasztor klasztorny	монастир монастирський
kłótnia	суперечка, сварка
komtur	комтур, голова комтурства – адміністративної одиниці в складі лицарського ордену
koszary (tylko w lmn.)	казарма
ławnik	народний засідатель, присяжний
maskotka	іграшка-талісман
mewa	мартин, розм. чайка (народна назва мартина)
nawiązanie do	відсилання до
osada	поселення
podcień	підтіння, аркадна галерея
przypłacić (czymś)	поплатитися
przystąpić do Związku	приєднатися до Союзу
rdzeń (słowa)	корінь (слова)
rozbiór	поділ
rzeźba rzeźbiony	скульптура, рельєф, різьблення різьблений
skarpa	схил, пагорб; ескарп

sień	передпокій
sołtys	солтис (у середньовіччі голова села або селища у Середній і Східній Європі)
studnia	криниця
ujście rzeki	гирло ріки
urokliwy	чарівний, привабливий, мальовничий
wnętrze	інтер'єр
wymiar sprawiedliwości	система правосуддя, правосуддя

ŹRÓDŁA

Wikipedia, wolna encyklopedia - Gniew (miasto):
[www.pl.wikipedia.org/wiki/Gniew_\(miasto\)](http://www.pl.wikipedia.org/wiki/Gniew_(miasto))

Strona główna – Miasto i Gmina Gniew:
www.gniew.pl/; www.gniew.pl/544,ulica-sambora-ogrod-historii

Polskie zamki: www.zamki.pl/?idzamku=gniew

Legenda z zamku Gniew o ukrytym pod nim przeklętym skarbie:
www.naszeshlaki.pl/archives/4165

MALBORK

MALBORK

PIERWSZE WRAŻENIA

Na pierwszy rzut oka zamek w Malborku wyróżnia się monumentalnością. Ceglane mury, fosy, wieże i zrekonstruowana Madonna Malborska dają poczucie średniowiecznego życia w całej jego okazałości. Wrażenie to potęguje wygląd zamku, który sprawia wrażenie wyjętego z filmu historycznego.*

* Malborska **twierdza** często służyła twórcom jako scenografia do filmów. Powstawały tu takie znane polskie obrazy, jak na przykład historyczne filmy „Krzyżacy” i „Królowa Bona”, nastrojowy „Król Olch”, przygodowy film nie tylko dla młodzieży „Pan Samochodzik i templariusze” czy „Wiedźmin”. Warto przenieść się do świata filmu i wraz z bohaterami odkrywać tajemnicze **zakamarki** zamku.

MALBORK

OPIS MIASTA

Historia pierwszego grodu w pobliżu dzisiejszego Malborka sięga X wieku. Kiedy w połowie XIII wieku tereny te podarowano **zakonowi rycerskiemu** - Krzyżakom, zaczęli oni wznosić w dolnym biegu Nogatu ceglaną **twierdzę**. Wokół niej powstał gród Marienburg (nazwany od imienia **patronki** Zakonu „zamek Marii”), który w 1286 otrzymał prawa miejskie chełmińskie.

DEMOGRAFIA

Miasto liczy ok. 36 600 mieszkańców.

POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE

Malbork leży nad rzeką Nogat, na ziemi malborskiej, etnograficznie na Powiślu. Jest miastem powiatowym w województwie pomorskim.

KALENDARIUM

1274 – rozpoczęcie budowy zamku przez Zakon Krzyżacki.

1309-1457 - Malbork stolicą Zakonu i siedzibą wielkiego mistrza zakonu krzyżackiego.

1340 - na wschodniej ścianie zamkowego kościoła umieszczono **posąg** Madonny Malborskiej.

1410 - pięćdziesięciodwudniowe **oblężenie** Malborka przez wojska polskie **pod wodzą** Jagiełły po bitwie pod Grunwaldem.

1454-1466 - wojna trzynastoletnia - chęć przejęcia terytorium Zakonu przez króla Polski; brak pieniędzy na **zółd** zmusił Krzyżaków do zastawiania i sprzedaży swoich zamków.

1457 - przejęcie zamku przez Kazimierza IV Jagiellończyka od krzyżackich wojsk zaciężnych, który wykupił go za równowartość ok. 660 kilogramów złota. Na 315 lat zamek stał się polską własnością. Pełnił funkcję siedziby królewskiej (komnaty króla mieściły się w Pałacu Wielkiego Mistrza).

1772 – zamek przechodzi pod panowanie Prus.

1945 – zniszczenia w trakcie działań wojennych (70% miasta i duża część zamku); Niemcy przekształcili zamek w miejsce oporu, co doprowadziło do jego upadku.

1997 – wpisanie zamku na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

2016 – powrót odrestaurowanej figury Madonny na mury zamku; zniszczona w czasie II wojny światowej figura została zrekonstruowana, zawiera 70% oryginalnych elementów.

OPIS WYBRANYCH OBIEKTÓW

Zamek

Największy na świecie gotycki zamek powstał w 1274 r. z inicjatywy komtura dzierzgońskiego Hermanna Schoenberga i mistrza krajowego Teodoryka Gatirslebe. Otoczony był wodami Nogatu (dopływ Wisły) i bagnami. Kanał z jeziora Dąbrówka (40 kilometrów) nawadniał **fosy** obronne, umożliwiał działanie młyna i był źródłem wody pitnej. Zamek składa się z trzech części: Wysoki Zamek - klasztorny, religijny; Średni Zamek - przejściowy, mieszkalny; Niski Zamek - pomocniczy, finansowy. Posiadał podwójne linie obronne, z rozbudowanym systemem murów obronnych i **fos** - mokrej i suchej. Najstarszy element budowli (Zamek

Wysoki) to część północna, mieścił się tam **klasztor** zakonu krzyżackiego (mieli tam dostęp wyłącznie rycerze, księża* i pracownicy płci męskiej). Składały się na nią: kaplica, **dormitoria**, kuchnia, jadalnia (**refektarz**), **infirmieria*** i **zakrystia*****. W Średnim Zamku można wyróżnić: Wielką Komandorię, Pałac Wielkiego Mistrza, Łaźnię, Infirmierię dla chorych lub starszych rycerzy.

* Imn. od *ksiądz*; wyrazy *ksiądz* i *ksiązę* pochodzą od tego samego rdzenia i były dawniej synonimami

** sala przeznaczona dla osób chorych w dawnych klasztorach, koszarach, **bursach**

*** boczne pomieszczenie w kościele, w którym przechowywane są szaty i naczynia liturgiczne oraz przygotowuje do obrzędów, połączone z prezbiterium – przestrzenią kościoła przeznaczoną dla duchowieństwa i służby liturgicznej, w której umiejscowiony jest główny ołtarz

W Zamku Niskim znajdowały się kuchnie, stajnie, warsztaty i magazyny (działali tam rzemieślnicy **niezrzeszeni** w **cechach**, tzw. **partacze***. Tu też jest jedna z najwyższych baszt w kompleksie zamkowym - okrągła Wieża Maślankowa** i Brama Północna.

* to dawni rzemieślnicy pracujący najczęściej w okolicach miasta; byli konkurencją dla rzemieślników cechowych, ich wyroby były zazwyczaj tańsze, ale nie gorszej jakości; dziś *partacz* - ktoś, kto źle wykonuje swoją pracę

** w XV wieku służyła jako więzienie; w 1906 dodano **szpiczasty** dach, na **szczycie** którego umieszczono blaszaną postać kobiety ubijającej masło

Legenda o Maślankowej Wieży

*Kiedy Krzyżacy wprowadzili podatek od ubijania masła, miejscowi **rajcy** zbuntowali się przeciw tej decyzji. Obawiali się wzrostu cen i utraty klientów. Krzyżacy w obawie przed zamieszkami zamknęli buntowników w wieży. Od tego czasu baszta, w której uwięziono mieszkańców miasta nosi nazwę maślankowej.*

Po bitwie pod Grunwaldem (1410) Malbork nie został zdobyty przez siły polsko-litewskie. W następnych latach Krzyżacy rozbudowali zamek, w latach 1411-1414 powstała dodatkowa linia obrony, tzw. Wał Plauena, a później też Brama Nowa (1418). Zamek w Malborku był nie tylko twierdzą, ale też siedzibą władzy, symbolem religijnym i centrum administracji. Przechodził z rąk do rąk: od Zakonu Krzyżackiego (ponad 150 lat), przez królów polskich (przez 315 lat), po władzę pruskie. Zniszczony prawie doszczętnie podczas II wojny światowej (w 50% zburzony) został odbudowany w kolejnych latach (od lat 50. XX wieku po pierwsze dziesięciolecie XXI w.).

Obecnie znajduje się tu jedno z bardziej znanych muzeów - Muzeum Zamkowe w Malborku. Można podziwiać tam **kunst** średniowiecznych architektów, miejsca, w których mieszkali rycerze zakonni oraz komnaty królewskie, a także odwiedzić kilka wystaw stałych. Do nich należy między innymi wystawa pt. "Bursztynowe konteksty", na której zaprezentowano historię bursztynu (od **żywicy drzew** do pięknych kamieni) oraz przepiękne, cenne bursztynowe wyroby, np. ołtarzyki, **relikwiarze***, szkatuły i biżuterię. Krzyżacy mieli tzw. **regale**** na bursztyn, dochody z jego sprzedaży były jednym ze źródeł finansowania Zakonu. W muzeum, na wystawach popularnie zwanych **zbrojowniami**, eksponowane są też różne rodzaje **bron**i (np. **hakownica**, **kusza**) i **zbroi**.

* ozdobne naczynia, pojemniki w różnych kształtach - np. krzyża, puszki - służące do przechowywania relikwii, czyli **szczątków** świętych lub przedmiotów z nimi związanych

** prawo na wyłączność do handlu bursztynem

Madonna Malborska

Był to największy posąg Maryi w Europie w XIV wieku. Gotycka statua liczy 8 metrów wysokości i waży 15 ton, figura Jezusa ma 2 metry. W 1370 roku Krzyżacy przewieźli specjalistów z Wenecji do Berlina, pokryli oni posąg szklaną mozaiką składającą się z 700 000 elementów.

CIEKAWOSTKI

- Największy ceglany zamek na świecie (21 hektarów).
- Krzyżacy byli prawdziwymi **czyściochami**. W XIV wieku mieli zaawansowany system kanalizacji i prywatną toaletę w pomieszczeniu!
- Mozaikowa figura Madonny zrobiona z 700 000 kawałków szkła.
- Pelikan na malborskiej **studni** to symbol miłości i poświęcenia - według średniowiecznych legend karmi swoje pisklęta własną krwią, co nawiązuje do ofiary Chrystusa.

SŁOWNIK

broń broń palna	зброя вогнепальна зброя
bursa	гуртожиток
cech	цех (об'єднання ремісників)
czyściocih	чистьоха, чепурун
dormitorium	дорміторій, спальне приміщення; монастирська спальня
fosa (sucha/mokra)	оборонний рів (навколо замку) сухий/мокрый
hakownica	гаківниця (зброя)
infirmaria	лікарня при монастирі
klasztor	монастир
kunst	майстерність
kusza	арбалет
na pierwszy rzut oka	на перший погляд
niezrzeszony	необ'єднаний
oblężenie	облога
ofiara	жертва
okazałość	велич
partacz	партач, халтурник

patronka	покровителька, заступниця
pod wodzą	під керівництвом, під проводом
posąg	статуя
rajca	райця (заст.), радник
refektarz	трапезна
regale (na coś) np. na bursztyn, na mąkę, przemiał itp.)	регале, монополія (на щось: напр. на бурштин, борошно, помел і т.п.)
relikwiarz	релікварій
spichlerz	комора, зерносховище
studnia	криниця
szczątki	рештки, останки,
szczyt	вершина, пік
szpiczasty	гострокінцевий, гострий, стрільчастий
twierdza	фортеця, укріплення (більше, комплексне, з військовим призначенням)
zakamarek	закуток, куточок
zakon rycerski	лицарський орден
zakrystia	захристія, ризниця
zbroja	обладунки
zbrojownia	арсенал
żołd	платня воякам, жалування
żywica drzew	смола дерев

ŹRÓDŁA

Malbork: www.pl.wikipedia.org/wiki/Malbork;
www.pl.wikipedia.org/wiki/Zamek_w_Malborku

Zamki polskie: <https://www.zamkipolskie.com/malb/malb.html>

Muzeum Zamkowe w Malborku:
www.zamek.malbork.pl/wydarzenie/wystawa-stala-4/

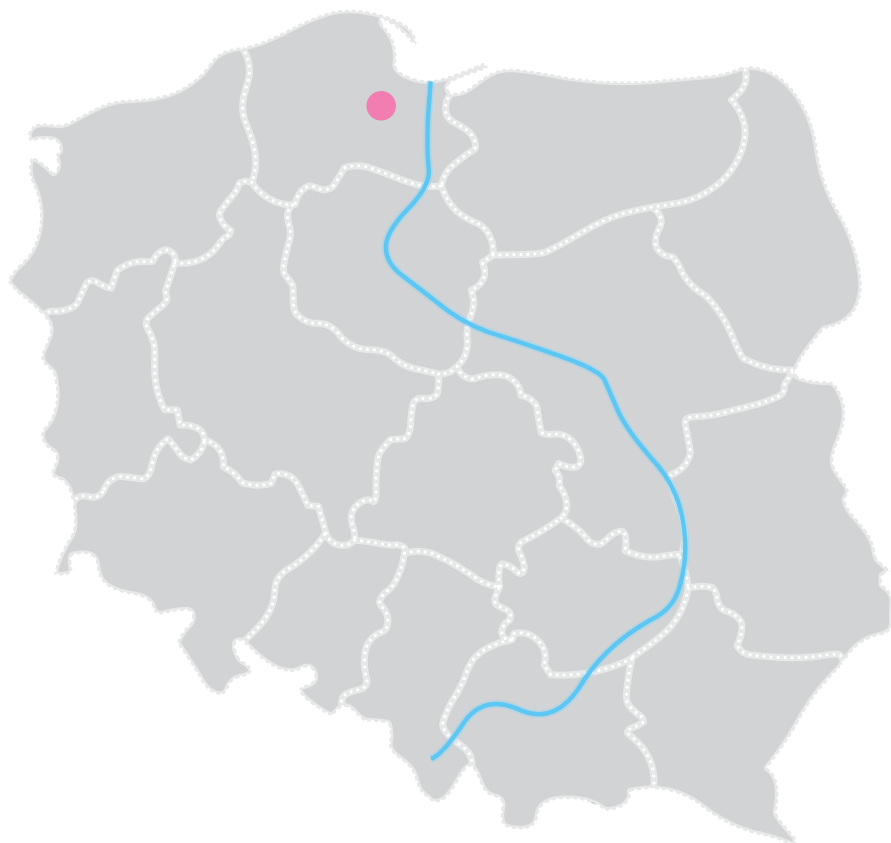

WEJHEROWO

WEJHEROWO

KULTURALNA STOLICA KASZUB

PIERWSZE WRAŻENIA

Wejherowo kojarzy się nam z różanym kolorem ze względu na liczne róże, które zdobią miasto.

Nasze wrażenia z wizyty w tym mieście są bardzo pozytywne. Było ciekawie, najbardziej spodobała nam się opowieść o kaszubskich zabawkach, które uosabiają dawne duchy. Zafascynowała nas legenda o Bùerowój Cótćë – strażnicze leśnego spokoju. Jeśli ktoś hałasuje, śmieci albo krzywdzi zwierzęta – potrafi go wystraszyć, zaprowadzić w gęstwiny, z których trudno wyjść. Jeśli jednak jest spokojny, szanuje naturę i słucha szeptu drzew – może nawet mu pomóc w znalezieniu drogi albo podpowiedzieć, gdzie rosną najlepsze jagody.*

** Diabły kaszubskie namawiały do złego. Najgorszy z nich – Smank, Smentek – duch smutku (nazwa wywodzi się od czasownika smęcić) namawia do nicnierobienia.*

Zaskoczyło nas jeszcze to, że w muzeum mają trembitę używaną przez rybaków do komunikacji, podczas gdy u nas Hucułowie używali trembity do łączności w górach.

Bardzo też spodobało nam się wyrażenie „Twój dom jest tam, gdzie zaczyna się twoja historia”.

W samym sercu miasta mieści się urokliwy hotel Marmułowski, którego przytulne wnętrza i bajkowy ogród zachwycają swoją urodą.

OPIS MIASTA

Choć nie jest to duże miasto, ma wyjątkowy klimat. Usytuowane blisko Trójmiasta – Gdańska, Gdyni i Sopotu – zachowało swój własny charakter. To ważne miejsce dla Kaszub – uznawane jest za jedną ze stolic tego bogatego pod względem historycznym i kulturowym regionu.

Miasto zostało założone w XVII wieku przez polskiego szlachcica Jakuba Wejhera* jako Wejherowska Wola. Spoczywa on w **kryptach**** kościoła franciszkanów – Archidiecezjalnym **Sanktuarium** Pasyjno-Maryjnym. Mieszkańcy otrzymali prawa miejskie takie, jak w innych miastach Pomorza – tzw. prawo chełmińskie. W 1655 roku król Jan II Kazimierz Waza potwierdził te przywileje. Przez lata Wejherowo przechodziło z rąk do rąk – należało do Polski, potem do Prus, później do Niemiec, po II wojnie światowej wróciło do Polski.

Kaszubi*** to ludzie, którzy od wieków mieszkają w tym regionie. Posługują się językiem kaszubskim, który jest bliski polszczyźnie, ale trochę się od niej różni. Dbają o regionalne tradycje, muzykę, kuchnię i kulturę (mają na przykład charakterystyczny wzór **haftu**). Są bardzo dumni ze swojego pochodzenia.

* Wejher > Wejherowo

** sklepione pomieszczenie w podziemiach kościoła pod posadzką, w którym przechowywano relikwie i chowano ważne osoby

*** grupa etniczna zamieszkująca Pomorze Gdańskie – region Kaszuby

DEMOGRAFIA

Mieszka tu około 50 000 ludzi.

POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE

Wejherowo to miasteczko na północy Polski, duchowa stolica Kaszub. Leży w województwie pomorskim.

Legenda o Białej Damie

Biała Dama to duch Adelajdy Keyserlingk – jednej z ostatnich właścicielek pałacu. Podobno po śmierci nie zaznała ona spokoju i do dziś pojawia się w długiej białej sukni. Ludzie mówią, że czasem widać ją nocą w oknach albo słyszeć jej obecność w pałacowych korytarzach. Dla wielu to nie tylko straszna historia, ale część lokalnej tradycji. Nawet pracownicy muzeum żartują, że pilnuje zbiorów i dba o klimat tego miejsca.

KALENDARIUM

28 maja 1643 - założenie Wejherowskiej Woli.

13 stycznia 1650 - nadanie miastu praw miejskich (na prawie chełmińskim).

1649–1655 - budowa **Kalwarii** Wejherowskiej.

1772 - włączenie miasta do Prus (I rozbiór Polski).

1870 - otwarcie połączenia kolejowego.

1920 - powrót do Polski (po I wojnie światowej).

1939–1940 - okupacja niemiecka i masowe egzekucje w Piaśnicy.

12 marca 1945 - wyzwolenie miasta.

1975 - likwidacja powiatu w ramach reformy administracyjnej.

1999 - przywrócenie powiatu.

OPIS WYBRANYCH OBIEKTÓW

Pomniki i fontanna na rynku

Na wejherowskim rynku znajduje się kilka ciekawych monumentów i piękna, otoczona zwierzętami, okrągła fontanna św. Franciszka.

U zbiegu rynku i ulicy Jana III Sobieskiego można podziwiać pomnik Remusa z 2014 roku, nawiązujący do powieści Aleksandra Majkowskiego pt. „Życie i przygody Remusa” (1938), uznawanej za epopeję kaszubską.

Pomnik z napisem „To Kaszëbskô stolica”

Ten monument upamiętnia status Wejherowa jako kulturalnej stolicy Kaszub – historycznego regionu z unikalnym językiem i tradycjami. Napis „To Kaszëbskô stolëca” oznacza ‘to stolica Kaszub’. Górna część pomnika ozdobiona jest tradycyjnym kaszubskim ornamentem i stylizowanym wizerunkiem miejskiej architektury.

Pomnik Jakuba Wejhera

Brązowy pomnik założyciela miasta — Jakuba Wejhera, szlachcica i wojewody malborskiego, który założył Wejherowo. Na **cokole** podano lata jego życia: 1609–1657, oraz napisano, że jest założycielem miasta Kalwarii (czyli Wejherowa jako ośrodka pielgrzymkowego z Drogą Krzyżową).

Pomnik z napisem „Bòże mòj, dô mi gòdczi”

To kolejny pomnik poświęcony kaszubskiej kulturze. Napis w języku kaszubskim oznacza „Boże mój, daj mi siłę” albo „daj mi godność”. Na szczycie widnieją narzędzia rolnicze, symbolizujące pracę i tradycję. Dolna część ozdobiona jest kaszubskim haftem ludowym.

Park Miejski im. Aleksandra Majkowskiego

Olbrzymi park zachwyca zielenią, małą architekturą i licznymi spacerowymi ścieżkami. Siedząc na ławce, można posłuchać znanej kaszubskiej piosenki „Kaszubskie nuty”, poznać historię innych miast. Są tu też piękne fontanny i stawy. Na wodzie i w **wolierach** można podziwiać egzotyczne ptaki lub wypić kawę w przytulnej parkowej kawiarni-**oranżerii**.

Kalwaria Wejherowska

To zespół dwudziestu sześciu kapliczek ufundowanych w połowie XVII wieku przez wojewodę malborskiego Jakuba Wejhera, członków jego rodziny i przyjaciół. Jest nazywana perłą architektury sakralnej w Polsce północnej i wraz z dwoma innymi kalwaryjskimi szlakami (Zebrzydowskim na południu, Pakoskim na Kujawach) reprezentuje najstarsze **sanktuaria** Męki Pańskiej w Polsce. Odległości między stacjami kalwarii zostały wyliczone na podstawie pomiarów Drogi Krzyżowej Jezusa w Jerozolimie. Położony na trzech wzniesieniach, w otoczeniu lasu, szlak kalwaryjski liczy ok. 5 km i można go przejść w dwie i pół godziny. Ma swój początek przy kościele klasztornym. Kapliczki zachwycają piękną architekturą i różnorodnym wyglądem, a walory krajobrazowe Kalwarii sprzyjają zadumie i refleksji.

Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej

Powstało w 1968 roku. Od roku 1995 jest usytuowane w pięknym budynku - Pałacu Przebendowskich i Keyserlingków, otoczone zielenią parku im. Aleksandra Majkowskiego - inicjatora powstałego u progu XX wieku Muzeum Kaszubsko-Pomorskiego w Sopocie, które nie przetrwało I wojny światowej. Historia arystokratycznych rodów przeplata się tu z historią regionu. W pałacowych salach można poznać **dziedzictwo kulturowe** regionu, między innymi dzieje kaszubskiej muzyki, haftowane **rękodzieła** - stroje, obrusy i inne rzeczy. Odwiedzający mogą nie tylko zobaczyć, ale i usłyszeć tradycyjne instrumenty, takie jak: **bazuna***, **burczybas****, **diabelskie skrzypce*****, a także wysłuchać interesujących i inspirujących ludowych opowieści, które gościom z zaangażowaniem przybliży przewodniczka.

* długa trąba pasterska

** beczka z końskim włosiem

*** ludowy instrument perkusyjny

Wyeksponowano tu też przepiękne ludowe i zdobione **haftem** stroje. Ich charakterystycznym elementem jest **haft kaszubski** – kolorowy, bogaty w motywy roślinne: róże, **niezapominajki**, konwalie, tulipany, dzwonki.

Używa się w nim 7 tradycyjnych kolorów, z których każdy ma symboliczne znaczenie:

- niebieski – niebo i jeziora,
- zielony – lasy,
- czerwony – miłość i krew przelana za ojczyznę,
- żółty – słońce i zboża,
- czarny – ziemia,
- brązowy – chleb,
- pomarańczowy – bursztyn.

WEJHEROWO

W nowym budynku muzeum, w oddzielnej sali, przedstawiono historię Kaszubów, sylwetki znanych i zasłużonych dla regionu postaci oraz ich **spuściznę** (np. Aleksandra Majkowskiego, Gerarda Labudę) oraz zbiorki piśmiennictwa kaszubskiego (np. pochodzącą z XVI wieku modlitwę *Ojciec nasz ze Szczecurza*).

CIEKAWOSTKI

- Gdańsk to historyczna stolica Kaszub, a Wejherowo – duchowa.
- Znajduje się tu słynna Kalwaria Wejherowska z 26 kaplicami – często nazywana „kaszubską Jerozolimą”.
- W Wejherowie znajduje się jedyny w Polsce wizerunek Matki Boskiej z kołczykiem – symbol otwartości i kobiecej siły.
- Kaszubski jest oficjalnym językiem regionalnym!
- To jedyny język regionalny w Polsce, używany w szkołach, mediach i podczas egzaminów. Kaszubi mówią: „Kto nie mô jãzëka, ten nie mô duszë.”
- *Za winklëm = za rogiem (za poziom)*

Oto przykład pisma i języka kaszubskiego na podstawie nazwy miasta:

SŁOWNIK

bazuna	базуна (трембіта у кашубів)
burczybas	бурчибас (кашубський ударний інструмент)
cokół	п'єдестал, постамент
diabelskie skrzypce	чортова скрипка (музичний інструмент у кашубів)
dziedzictwo kulturowe	культурна спадщина
haft haft kaszubski	вишивка, вишивання кашубська вишивка
kalwaria	кальварія (зазвичай це розташована на пагорбах група храмів або каплиць, які символізують зупинки Хресної дороги)
Kaszub	кашуб, мешканець Кашубії (західнослов'янський народ, що проживає на північному заході Польщі)
krypta	склеп
niezapominajka	незабудка (рослина)
oranżeria	оранжерея
pismo kaszubskie	кашубська письменність
rękodzieło	рукоділья, виріб ручної роботи

sanktuarium	санктуарій, святиня, святилище, храм (місце культу)
spuścizna	культурна спадщина
u zbiegu	на перетині
woliera	вольєр
zafascynować się zafascynowany	захопитися захоплений

ŹRÓDŁA

Wejherowo: www.turystyka.wejherowo.pl

Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej
w Wejherowie: www.muzeum.wejherowo.pl/museum/muzeum-pismienictwa-i-muzyki-kaszubsko-pomorskiej-2

Kalwaria Wejherowska: www.kalwariawejherowska.pl

GDYNIA

GDYNIA

PIERWSZE WRAŻENIA

W Gdyni najbardziej spodobały nam się Muzeum Emigracji i, oczywiście, morze. W ten sposób w głowie łączy się historia z urokiem tego miasta i całej Polski. Zachęcamy do odwiedzenia tego malowniczego nadmorskiego miejsca!

OPIIS MIASTA

Jest to jedno z najmłodszych miast Polski, którego początki sięgają dwudziestolecia międzywojennego. Gdynia jest częścią Trójmiasta (obok Gdańska i Sopotu), co wpływa na jej rozwój demograficzny i urbanistyczny. Obecnie ma ok. 22 dzielnic, między innymi tak urokliwe miejsca, jak Orłowo, Kamienna Góra, Redłowo i Śródmieście.

Bliskość Morza Bałtyckiego wpływa na częste zmiany pogody i obecność wiatrów przez cały rok.

DEMOGRAFIA

Według danych z 2024 roku liczba mieszkańców wynosi ok. 237 000.

POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE

Gdynia to nadmorskie miasto położone w północnej Polsce, w województwie pomorskim, nad Morzem Bałtyckim.

KALENDARIUM

Do 1918 roku:

1013 – powstaje pierwsza kaplica na Kępie Oksywskiej, która daje początek wsi Gdynia.

1209 – wieś zostaje przekazana norbertankom z Żukowa przez Mściwoja I.

1253 – po raz pierwszy pojawia się nazwa „Gdina” w dokumentach parafii oksywskiej.

1308 – Gdynia przechodzi pod panowanie Krzyżaków.

1382–1772 – wieś jest własnością Kartuzów*.

* Kartuzi – zakon żeński i męski o bardzo surowej regule, niezmienionej od 1000 lat; też **mnisi** należący do tego katolickiego zakonu. Pierwsza siedziba zakonu, założonego w 1084 roku przez św. Brunona z Kolonii jest we Francji koło Grenoble, od niej – nazwa zakonu. Polskie miasteczko *Kartuzy* zawdzięcza nazwę zakonowi, któremu kaszubski szlachcic – Jan z Rusocina – ufundował na tych terenach klasztor.

1466 – powrót Gdyni do Polski po II pokoju toruńskim.

1772 – początek pruskiego panowania.

1870 – uruchomienie linii kolejowej przez Gdynię.

1904 – otwarcie nadmorskiego **kąpieliska z moło**.

1910 – powstaje przystań rybacka na Oksywiu.

Dwudziestolecie międzywojenne:

1918 – powołanie **Marynarki Wojennej**.

1920 – gen. Haller symbolicznie przejmuje Pomorze i Gdynię.

1921 – rusza budowa portu i nowego miasta.

1923 – pierwszy oceaniczny statek zawija do gdyńskiego portu.

1926 – Gdynia otrzymuje prawa miejskie.

1927–1930 – rozwój infrastruktury, komunikacji i klubów sportowych (m.in. Arka, Bałtyk).

1933 – otwarcie Dworca Morskiego.

1935–1938 – powstają m.in. **port lotniczy**, Dom Żeglarza, SS „Olza”.

II wojna światowa (1939–1945):

1939 – bohaterska obrona miasta i Kępy Oksywskiej.

Pod okupacją – zmiana nazwy na Gotenhafen, wysiedlenia, konspiracja.

1945 – wyzwolenie przez II Front Białoruski; **zaślubiny** z morzem (pierwsze zaślubiny Polski z morzem miały miejsce w 1637 roku na cześć Władysława IV).

Polska Ludowa:

1946–1947 – powrót z Wielkiej Brytanii **okrętu** ORP „Błyskawica” (od 1976 r. do dziś muzeum), miasto odznaczone Krzyżem Grunwaldu.

1950–1960 – rozwój przemysłu stoczniewego, budowa dworca i muzeów.

1970 – protesty robotnicze (Grudzień ’70).

1980 – strajki robotników („Solidarność”).

1982 – formalne wycofanie **żaglowca** typu fregata* „Dar Pomorza” (zakupiony dla Szkoły Morskiej w Gdyni przez społeczeństwo w 1929 r.) i **zaczumowanie** go w Gdyni, do dziś jest statkiem-muzeum; przeniesienie **bandery** na żaglowiec „Dar Młodzieży”.

*typ **ożaglowania** i statek o takim typie żagla – najczęściej trzymasztowy

1987 – wizyta papieża Jana Pawła II.

III RP:

1990 – uruchomienie promu do Karlskrony.

1993 – odsłonięcie Pomnika Ofiar Grudnia ’70.

2000–2006 – rozbudowa miasta (Estakada, Sea Towers, terminal kontenerowy) i zainicjowanie wielu cyklicznych atrakcji i imprez kulturalnych (np. zloty żaglowców, Open'er Festival).

2006 – pierwsza edycja Nagrody Literackiej Gdynia.

2008–2012 – rozwój komunikacji i sportu.

2014 – Red Bull Air Race w Gdyni.

OPIS WYBRANYCH OBIEKTÓW

Domek Stefana Żeromskiego w Orłowie

Gdynia Orłowo to jedna z najpiękniejszych części miasta. Ze Śródmieścia można tam dojść pieszo brzegiem morza, podziwiając **zadrzewione klify** po prawej stronie (szczególnie malowniczy Klif Orłowski). W lesie ciągnącym się od Redłowa rozmieszczone są interesujące zabytki dla miłośników **militariów**.

W 1920 roku, jeszcze przed uzyskaniem praw miejskich, w Orłowie przebywał wakacyjnie Stefan Żeromski – wybitny polski pisarz, który interesował się rozwojem powstającej Gdyni. Zachwyił się tym miejscem i wracał tu jeszcze kilkakrotnie. Stało się ono inspiracją do napisania książki dotyczącej tego regionu pt. „Wiatr od morza”. Zawarł w niej obserwacje dotyczące pomorskiej przyrody, tradycji, ale też problemów ludności. Latem 1920 roku, podczas kolejnego pobytu w Gdyni, wziął

udział w wiecu, który zaowocował powstaniem Towarzystwa Przyjaciół Pomorza. Pisarz został jego prezesem. Miejsce pierwszego pobytu Żeromskiego w Orłowie zostało upamiętnione przy ulicy Orłowskiej 6. To tu, tuż przy plaży i morzu, znajduje się domek, w którym pisarz spędził kilka wakacyjnych miesięcy z rodziną. Od 1997 roku, dzięki staraniom **społeczników** z Towarzystwa Przyjaciół Orłowa, działa tu placówka kulturalno-muzealna. Na piętrze udostępniono dla zwiedzających salę z eksponatami związanymi z życiem i twórczością pisarza.

WRAŻENIA

W trakcie zorganizowanej prelekcji dowiedzieliśmy się więcej o pobycie Żeromskiego w Orłowie i jego udziale w rozwoju Gdyni, obejrzeliśmy też ciekawy film o pierwszych latach powstania miasta i jego modernistycznej architekturze.

Dom ten jest dziś nie tylko pamiątką po znanym literacie, ale także ważnym punktem na kulturalnej mapie miasta. Gdynia łączy **dziedzictwo historyczne** z nowoczesnością, a takie miejsca jak Domek Żeromskiego przypominają, że jej historia to nie tylko rozwój gospodarczy, lecz także obecność wybitnych postaci polskiej kultury.

Muzeum Emigracji w Gdyni

Muzeum Emigracji znajduje się w zabytkowym budynku dawnego Dworca Morskiego. To wyjątkowe miejsce poświęcone historii polskiej emigracji. Dokumentuje losy milionów Polaków, którzy zdecydowali się opuścić ojczyznę i rozpocząć życie za granicą. Wystawa prowadzi przez kolejne fale emigracyjne – od Wielkiej Emigracji po emigrację zarobkową i polityczną, w ciekawy sposób ukazuje życie na obczyźnie, wybory i przyczyny **tułaczki** Polaków w ciągu ostatnich 200 lat. Można zapoznać się z realiami podróży przez Atlantyk, obejrzeć wspomnienia emigrantów oraz model statku „MS Batory”.

To opowieść o ludziach, którzy wyruszyli w nieznane z nadzieją w sercu. Historia spleta się tu z losem pojedynczych osób – przeszłość odbija się w teraźniejszości.

To szczególne miejsce, idealnie wybrane, by opowiedzieć historię polskiej emigracji. Na muzealnym tarasie wychodzącym w morze, z widokiem na gdyński port każdy może wyobrazić sobie moment opuszczania **ojczystego lądu** i wędrówki w nieznane.

Interaktywne wystawy, zaskakujące eksponaty i efektownie zaplanowana przestrzeń zachęcają do powtórnego obejrzenia wystawy. Na pewno warto tam wrócić.

Modernistyczna architektura miasta i nowoczesne obiekty

Gdynia to jedno z najmłodszych polskich miast, które w krótkim czasie przekształciło się z rybackiej wioski w nowoczesny port i symbol odradzającej się Polski międzywojennej. Najważniejszym i najbardziej rozpoznawalnym stylem architektonicznym Gdyni jest **modernizm**. Śródmieście Gdyni znajduje się na liście Pomników Historii (od 2015 roku), a miasto promuje ten styl jako swój znak rozpoznawczy.

Port Gdynia to przykład architektury funkcjonalnej. Dawny, wybudowany w 1933 roku, modernistyczny budynek Dworca Morskiego (obecnie Muzeum Emigracji) dobrze ukazuje, jak rozwój gospodarki morskiej wpłynął na strukturę miasta.

U progu XXI wieku (w latach 2006-2009) w śródmieściu wybudowano Sea Towers – najwyższy budynek mieszkalny na polskim wybrzeżu – wznosi się nad brzegiem Bałtyku niczym **latarnia** nowoczesności. Dwa połączone łącznikiem wieżowce to symbol nadmorskiej elegancji i życia blisko morza. W chwili powstania był to najwyższy budynek mieszkalny w Polsce, wyższa wieża liczy ponad 140 metrów wysokości i ma 38 kondygnacji. Z tarasu na dachu rozpościera się widok na zatokę, Trójmiasto i **Mierzeję Helską**.

Gdynia to także miasto dbające o jakość przestrzeni publicznych – bulwary, skwery i modernizowane place (np. Skwer Kościuszki) tworzą przestrzeń przyjazną dla mieszkańców i turystów.

Spacerem na morenowe wzgórze

Od Redłowa do centrum Gdyni dojść można Bulwarem Nadmorskim, zatrzymać się na **plaży śródmiejskiej** i dalej wybrać się na **Molo Południowe**, które jest przedłużeniem Skweru Kościuszki (tu **cumują** dwa zabytkowe statki – **żaglowiec** i **niszczyciel**). Liczne kramy i lokale gastronomiczne oferują nadmorskie specjały – ryby, lody, pamiątki. Nieopodal, tuż obok budynku Teatru Muzycznego, odjeżdża **gondolowa kolejka** na Kamienną Górę. Na wzgórzu, w dzielnicy o tej samej nazwie, na wysokości 52,4 m. n.p.m. znajduje się punkt widokowy, z którego można podziwiać panoramę miasta i Zatokę Gdańską. To atrakcja, którą warto sobie zaplanować przy okazji pobytu w mieście. Da się tam również dotrzeć pieszo, po schodach prowadzących przez park. Na pierwszym „tarasie” wzgórza mieści się amfiteatr, a na drugim – szczytowym – metalowy krzyż i Kamień Obrońców Wybrzeża ku czci poległych w 1939 r.

Rozrywki w Gdyni

Gdynia to miasto, które latem naprawdę nie zasypia. Oprócz plaż i spacerowych nadmorskich ścieżek oferuje liczne wydarzenia kulturalne i festiwale, które przyciągają mieszkańców i turystów z całej Polski. Jedną z najbardziej znanych atrakcji jest legendarny Open'er Festival. To jedno z największych wydarzeń muzycznych w Europie

Środkowo-Wschodniej, które odbywa się cyklicznie latem (w 2025 roku zorganizowano go na terenie **lotniska** Gdynia-Kosakowo). To doskonała okazja, by połączyć wakacyjny klimat Trójmiasta z muzycznymi emocjami na najwyższym poziomie.

SŁOWNIK

bandera	кормовий прапор (військово-морський прапор, також відомий як бойовий прапор)
cumować	пришвартовуватися, стояти на рейді (про кораблі)
dziedzictwo historyczne	історична спадщина
gondolowa kolejka	гондольний підйомник
kąpielisko	купальний заклад, місце для купання
klif	кліф (урвище морського берега, що утворюється під дією прибою)
latarnia	маяк
lotnisko	аеропорт
Marynarka Wojenna	Військово-морські сили, Військово-морський флот
Mierzeja Helska	Хельська коса

militaria	військові предмети, спорядження, атрибутика або пам'ятки, пов'язані з військовою справою (військові артефакти)
mnich	монах
modernizm 'styl w architekturze' modernistyczny	модернізм 'стиль в архітектурі' модерністський
molo	пристань, пірс, набережна
Molo Południowe	Південний пірс
morenowe wzgórze	моренний пагорб (геологічний термін: пагорб, створений льодовиковими відкладеннями — мореною)
niszczyciel	есмінець
ojczysty ląd	рідна земля
okręt	корабель (військовий)
plaża śródmiejska	міський пляж
port lotniczy	аеропорт
społecznik	громадський діяч
tułaczka	поневіряння, мандрівка (з негативним відтінком вимушеності)
zaczumować	пришвартуватися, стояти на якорі
zadrzewiony	порослий деревами
zaślubiny	заручени
żaglowiec	вітрильник

ŹRÓDŁA

Wikipedia: www.pl.wikipedia.org/wiki/Gdynia

Kalendarium historii Gdyni:

www.pl.m.wikipedia.org/wiki/Kalendarium_historii_Gdyni

Ważne wydarzenia z dziejów Gdyni: www.gdynia.pl/o-gdyni/kalendarium,3575/wazne-wydarzenia-z-dziejow-gdyni,365286

Muzeum Gdynia: www.muzeumgdynia.pl/2021/08/spotkanie-stefana-zeromskiego-z-tadeuszem-wenda

Domek Żeromskiego: www.domekzeromskiego.eu

Muzeum Emigracji w Gdyni: www.polska1.pl

GDAŃSK

GDAŃSK

PIERWSZE WRAŻENIA

Gdańsk oczarował nas swoją architekturą, atmosferą i duszą. To miasto, które zostaje w sercu na długo, a każde z odwiedzanych miejsc pozwala lepiej zrozumieć historię i wyjątkowy charakter miasta.

Spacerując przez centrum miasta, trudno oderwać wzrok od ceglanych kamienic, wąskich uliczek i pięknych detali architektonicznych, które przypominają o bogatej historii tego miejsca.

To jedno z najbardziej urokliwych miast w Polsce!

Polecamy dwa miejsca przenoszące w historię miasta i kraju - Europejskie Centrum Solidarności i Strefę Historyczną Wolne Miasto Gdańsk. W tym małym muzeum przewodnik opowiada emocjonujące historie z przeszłości.

W ECS zobaczyłyśmy przedmioty, które milczą, a jednocześnie krzyczą o prawdzie.

OPIS MIASTA

Historię tego miejsca można wywodzić od osady rybacko-rzemieślniczej istniejącej już w VII w. W X wieku powstał tu gród obronny książąt kaszubskich, a Mieszko I wzniósł twierdzę portową, by kontrolować **żeglugę** na Wiśle. Od tego czasu przynależność państwowa Gdańska zmieniała się kilkanaście razy. W różnych okresach dziejów był między innymi częścią Królestwa Polskiego, Księstwa Pomorskiego, Zakonu krzyżackiego, Rzeczypospolitej Obojga Narodów, Prus, Wolnego Miasta Gdańska. To serce Bałtyku i miasto wolności. Razem z Gdynią i Sopotem tworzy słynne Trójmiasto. To pierwsze pod względem powierzchni miasto w Polsce (ma 683 km²) i drugi pod względem wielkości port handlowy Morza Bałtyckiego. Miasto o bogatej, ponadtysiącletniej historii i pięknej architekturze. Przez wieki łączyły się tu różne kultury. To tutaj rozpoczęła się II wojna światowa, a kilkadziesiąt lat później stąd także „ruszyły” zmiany, które doprowadziły do upadku komunizmu w Europie Środkowej. „Solidarność” to symbol zmian, które swój początek miały właśnie w Gdańsku – szczególnie w gdańskiej **stoczni**.

DEMOGRAFIA

Gdańsk* z około 500 000 mieszkańców zajmuje szóste miejsce w Polsce pod względem liczby ludności.

* Nazwę najczęściej wywodzi się od **rozlewiska** w ujściu Wisły. Zdaniem językoznawców pochodzi ona od prastłowiańskiego rdzenia **gъd* oznaczającego ‘mokry, wilgotny’, do którego dodano produktywny w nazwach topograficznych i dzierżawczych formant -sk. Inna hipoteza łączy ją z niezachowaną do dziś nazwą rzeki o nazwie *Gdania*.

POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE

Miasto położone jest nad Morzem Bałtyckim, na Pomorzu. To tutaj Motława wpada do Wisły. Geograficznie usytuowane jest na Żuławach Wiślanych, **nadbrzeże** mieści się na **Mierzei Wiślanej**, a zachodnie **krańce** na Pobrzeżu i Pojezierzu Kaszubskim. Uznawane jest za historyczną stolicę Kaszub, administracyjnie jest stolicą województwa pomorskiego.

KALENDARIUM

X w. - gród obronny.

⋮

997 - w Gdańsku zatrzymuje się św. Wojciech podczas swojej wyprawy misyjnej.

⋮

1013 - Pomorze Gdańskie przyłączono do biskupstwa kujawskiego, Polska traci wpływ na tych ziemiach.

⋮

1047 - przywrócenie związku Pomorza Gdańskiego z ziemiami polskimi (Kazimierz I Odnowiciel).

⋮

1091 - spalenie Gdańska i innych grodów na Pomorzu - zubożenie mieszkańców.

⋮

1120 - Bolesław III Krzywousty przejmuje Pomorze Gdańskie po zwycięstwie nad Pomorzanami.

⋮

1186 - przybycie **cystersów** i otwarcie klasztoru w Oliwie (ufundowany przez Sambora I).

XIII w. - uniezależnienie się Pomorza (od 1231 - niezależne księstwo); w latach 20. powstają klasztory benedyktynów i dominikanów.

1242-1253 - konflikt zbrojny z Krzyżakami; w 1253 r. - zawarcie pokoju.

1260 - papież Aleksander IV wydaje bullę, na mocy której przyznaje miastu prawo organizowania co roku jarmarków św. Dominika.

1263 - Gdańsk otrzymał prawa miejskie na prawie lubeckim.

1308 - wezwanie Krzyżaków do pomocy przeciw Brandenburczykom, którzy oblegali miasto; Gdańsk przechodzi w ręce Zakonu krzyżackiego (jest jego częścią do 1454 r.), **rzeź** mieszkańców.

1327 - rozpoczęcie budowy Ratusza Głównego Miasta w Gdańsku.

1340 - budowa krzyżackiego Zamku Wysokiego, który został rozebrany w 1454 r.

1343 - budowa murów obronnych Głównego Miasta i rozpoczęcie budowy kościoła Mariackiego.

– na mocy traktatu pokojowego z Krzyżakami Kazimierz III Wielki zrzeka się Pomorza Gdańskiego.

– Główne Miasto Gdańsk (reprezentacyjna część gdańskiej dzielnicy Śródmieście) otrzymuje prawa miejskie.

1346 - na mocy dokumentu wydanego przez wielkiego mistrza krzyżackiego zlikwidowano prawa miejskie na wzorze lubeckim i zastąpiono je prawem chełmińskim.

1348-1363 - budowa Dworu Artusa, Wielkiego Młyna na Starym Mieście (część Śródmieścia, najstarsza część Gdańska), pierwszego **dźwigu** - **żurawia** na nabrzeżu.

1360-1450 - ukształtowanie się Starego Przedmieścia.

1377 - akt lokacyjny Starego Miasta - na prawie chełmińskim.

1380 - Młode Miasto otrzymuje prawa miejskie.

1410 - rada gdańska uznaje władzę W. Jagiełły; miasto otrzymuje przywileje i osady, m.in. Orunię, Pruszcz i in.

1411 - represje ze strony Krzyżaków (m.in. zamknięcie portu w Gdańsku), Jagiełło zwalnia Gdańsk ze złożonej mu przysięgi.

1425 - miasto otrzymuje prawo mennicze*.

* prawo do bicia własnej monety

1440 - Gdańsk przystępuje do Związku Pruskiego.

1454 - powstanie przeciwko Krzyżakom, **wypowiedzenie posłuszeństwa** Zakonowi; po 145 latach kończą się rządy Krzyżaków w mieście,

– Kazimierz Jagiellończyk na wniosek Związku Pruskiego **wciela** Gdańsk do Królestwa Polskiego.

– miasto przystępuje do wojny trzynastoletniej.

1457 - miasto otrzymuje tzw. wielki przywilej, który zapewniał przywóz towarów Wisłą, bez kontroli i **cła**, z Polski, Litwy i Rusi.

1463 - zwycięstwo floty gdańsko-elbląskiej nad Krzyżakami na Zalewie Wiślanym.

1466 - na mocy pokoju toruńskiego Pomorze Gdańskie pozostaje przy Polsce.

1525 - tumult gdański - luterzańskie **pospólstwo** i plebs wystąpiły przeciwko burmistrzowi.

1526 - **obalenie** magistratu; przybycie do Gdańska króla Zygmunta I Starego i **ścięcie** buntowników.

1557 - przywilej Zygmunta Augusta, na mocy którego protestanci otrzymali równe prawa.

1558 - Założenie Gdańskiego Gimnazjum Akademickiego (szkoła protestancka, wysoki poziom kształcenia) - istniało do 1817 roku.

1560-1570 - do miasta przybywają protestanci uchodzący przed prześladowaniami w Niderlandach (luteranie, kalwini, mennonici).

1570 - konflikt z królem; na mocy nowych regulacji (Statuty Karnkowskiego) król Polski miał **zwierzchnie prawo** nad Gdańskiem i Bałtykiem, w dalszej kolejności władze miasta - protest władz związany z ograniczeniem przywilejów Gdańska.

1576 - wojna Rzeczypospolitej z Gdańskiem.

1577 (czerwiec) - **oblężenie** miasta przez wojska króla Stefana Batorego – (grudzień) - hołd złożony w Malborku przez Gdańszczan królowi; zachowanie autonomii przez miasto (potwierdzenie przez króla przywilejów i wolności wyznania dla luteran).

1596 - powstanie Biblioteki Rady Miasta Gdańska.

1614 - powstanie Collegium Medicum - pierwsza **izba** lekarska na ziemiach polskich.

1627 - zwycięska bitwa morska pod Oliwą (flota polska przeciwko eskadrze okrętów szwedzkich).

1638 - budowa latarni na Helu, zwiększenie bezpieczeństwa portu w Gdańsku.

1640 - założenie obserwatorium przez Jana Heweliusza.

1655 - potop szwedzki - blokada portu w Gdańsku i lądowa miasta.

1660 - pokój w Oliwie.

1733-1734 - wojna o sukcesję polską, Gdańsk opowiada się za popieranym przez Francję S. Leszczyńskim, oblężenie miasta przez Rosjan, walki i kapitulacja Gdańska.

1772 - I rozbiór Polski - Prusy kontrolują dostęp do miasta; we wrześniu edykt króla Prus o utworzeniu Nowego Portu - zajęcie przez Prusy Nowego Portu i Westerplatte.

1783 - blokada Gdańska przez władze pruskie.

1793 (styczeń) - II rozbiór Polski i **zabór** Gdańska przez Prusy.

1807 - oblężenie miasta przez wojska Napoleona I, kapitulacja wojsk pruskich i wejście wojsk francuskich (maj), w lipcu **proklamowanie** Wolnego Miasta Gdańska.

1813 - oblężenie miasta przez armię rosyjską; w wyniku pożaru spłonęło ponad 130 **spichlerzy**.

1815 - w wyniku postanowień kongresu wiedeńskiego Gdańsk powrócił pod panowanie Prus.

1852-1898 - rozwój Gdańska - budowa linii kolejowych łączących miasto z Tczewem, Bydgoszczą, Warszawą, Szczecinem, powstają gazownia, Muzeum Miejskie, basen kąpielowy, browar, dworzec kolejowy, elektrownia, ruszają pierwsze tramwaje elektryczne i odbywa się pokaz kinematografu (1896).

1920 - na mocy traktatu wersalskiego Gdańsk ponownie staje się Wolnym Miastem (powstało oficjalnie w listopadzie), w lutym delegacja z gen. J. Hallerem udaje się na Zaślubiny Polski z morzem.

1922 - uchwalenie przez sejm konstytucji Wolnego Miasta Gdańska.

1939 (wrzesień) - II wojna światowa, zapoczątkowana **salwą** z okrętu Schleswig-Holstein na Westerplatte.

- **7 września** - kapitulacja Westerplatte.

- **5 października** - zamordowano 38 obrońców Poczty Polskiej w Gdańsku.

1945 (marzec) - szturm wojsk radzieckich na Gdańsk, utworzenie województwa gdańskiego; 90% zabytkowego Śródmieścia zostaje zniszczona (naloży, ostrzał artyleryjski, ale też podpalenia i wyburzenia).

1948 - zwodowanie w Stoczni Gdańskiej pierwszego po wojnie statku.

1949 - rozpoczęcie odbudowy Głównego Miasta.

1956 - powstanie Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego.

1968 (marzec) - manifestacje i **wiece** organizowane przeciwko komunistycznym władzom - 15 marca odbył się największy w skali kraju protest na ulicy, w którym uczestniczyli studenci, robotnicy i inni mieszkańcy miasta.

1970 (marzec) powstanie Uniwersytetu Gdańskiego.

- **(grudzień)** początek strajku w Stoczni Gdańskiej - na skutek użycia broni przez milicję byli zabici i ranni; **wiec** pod gmachem KW PZPR*, podpalenie siedziby partii.

* to skrót od Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, który w PRL-u był terenowym organem partii komunistycznej odpowiedzialnym za zarządzanie w danym województwie

1972 - odbył się pierwszy po wojnie jarmark św. Dominika.

1978 - powstał Komitet Założycielski Wolnych Związków Zawodowych Wybrzeża, w skład którego weszli późniejsi działacze „Solidarności”, ukazał się pierwszy numer „Robotnika Wybrzeża” - pierwszej gazety na Wybrzeżu wydawanej poza cenzurą.

1980 (sierpień) - początek strajku w Stoczni Gdańskiej, powołanie komitetu strajkowego, na czele którego stanął Lech Wałęsa.

- przyłączenie się do strajku innych zakładów, stoczni, portów, komunikacji miejskiej; zablokowanie łączności z resztą kraju.

- wizyta w Stoczni Gdańskiej przedstawicieli rządu.

- ukazuje się pierwszy numer Strajkowego Biuletynu Informacyjnego „Solidarność”, powstaje projekt pomnika ku czci stoczniovców zabitych w 1970 roku.

- podpisanie porozumień sierpniowych, które gwarantowały powstanie niezależnych **związków zawodowych** (symboliczny moment początku obalenia systemu komunistycznego we wschodniej Europie).

- **(wrzesień)** - krajowy zjazd „Solidarności” i powołanie przez przedstawicieli z całej Polski Niezależnego Samorządnego **Związku Zawodowego „Solidarność”**, który został zarejestrowany w listopadzie.

- **(grudzień)** - odsłonięcie Pomnika Poległych Stoczniovców ‘70.

1981 (grudzień) - strajki w Stoczni Gdańskiej, na ulicach starcia protestujących z ZOMO*, pierwsze **ofiary** walk.

* to skrót od *Zmotoryzowane Oddziały Milicji Obywatelskiej*, czyli paramilitarnych jednostek milicyjnych działających w PRL-u

1982 (1 maja) - tłumy mieszkańców (ponad 50 tys.osób) gromadzą się pod Pomnikiem Poległych Stoczniovców, po mszy (za ojczyznę) w kościele Mariackim demonstracja udaje się pod dom Lecha Wałęsy.

1983 (październik) - **Pokojowa Nagroda Nobla** dla Lecha Wałęsy.

1987 (czerwiec) - dwudniowa wizyta Jana Pawła II w Gdańsku i spotkanie z młodzieżą na Westerplatte; na głównej mszy na Zaspie-Rozstajach zebrało się ok. miliona osób.

1988 (maj) - początek dziewięciodniowego strajku w Stoczni Gdańskiej; otoczenie stoczni przez oddziały ZOMO, odcięcie łączności; strajk okupacyjny studentów UG - poparcie dla stoczniovców; strajk zakończony bez podpisania porozumień.

- **(sierpień)** - kolejny strajk w Stoczni Gdańskiej i Stoczni Północnej, do strajku dołączają inne stocznie; spotkanie Lecha Wałęsy z gen. Czesławem Kiszczakiem - plan rozmów przy Okrągłym Stole.

- **(wrzesień)** - zakończenie strajków w stoczniach.

1989 (lipiec) - wizyta George'a Busha w Gdańsku i na Westerplatte, spotkanie z Lechem Wałęsą.

1990 - pierwsze wybory w wolnej Polsce, Lech Wałęsa zostaje Prezydentem RP.

1997 - inauguracja obchodów 1000-lecia Gdańska.

2000 - wielki zlot żaglowców Cutty Sark Tall Ship, parada żaglowców w Zatoce Gdańskiej.

2005 - z okazji 25-lecia wydarzeń Sierpnia 80 koncert *Przestrzeń Wolności* Jeana-Michela Jarre'a na terenie Stoczni Gdańskiej.

OPIS WYBRANYCH OBIEKTÓW

Europejskie Centrum Solidarności

Europejskie Centrum Solidarności to miejsce, którego nie da się zapomnieć. Nowoczesna wystawa, poruszające historie i symbole, które mówią więcej niż tysiąc słów... Można tu dotknąć historii, która wciąż jest żywa. Filmy, nagrania głosowe, eksponaty i aranżacja przestrzeni przenoszą nas w czasy PRL-u. Trudno zapomnieć widok kartki na mięso, przypominającej, że w PRL-u kilogram mięsa był luksusem, a zdobycie podstawowych produktów wymagało stania

godzinami w kolejkach. Przedstawiono także poruszającą historię Adama Gotnera – robotnika, postrzelonego 17 grudnia 1970 roku w drodze do pracy. Seria sześciu kul i bezwładne ciało znoszone przez kolegów spod ostrzału, uwiecznione na zdjęciach, stało się symbolem Czarnego Czwartku i inspiracją do powstania Pomnika Ofiar Grudnia w Gdyni. Miejsce to stanowi przestrzeń upamiętnienia i refleksji nad znaczeniem wolności i jej historyczną ceną. Przypomina, że demokracja nie jest wartością daną raz na zawsze, że jej zdobycie wymagało poświęceń zwykłych ludzi, którzy często płacili najwyższą cenę – cenę życia. Po wizycie w Europejskim Centrum Solidarności wraca się do codzienności z nowym spojrzeniem – bardziej świadomym, wdzięcznym i odpowiedzialnym. To muzeum, które każdy powinien odwiedzić.

Muzeum Strefa Historyczna Wolne Miasto Gdańsk

Muzeum Strefa Historyczna Wolne Miasto Gdańsk (WMG) to niezwykle miejsce, w którym można przenieść się w czasie do lat dwudziestych i trzydziestych XX wieku, kiedy to Gdańsk funkcjonował jako autonomiczne i zdemilitaryzowane miasto-państwo Wolne Miasto Gdańsk, pod ochroną Ligi Narodów. W niewielkiej przestrzeni pomieszczono bogatą kolekcję przedmiotów produkowanych na terenie dawnego WMG. Wśród eksponatów znajdują się pamiątki oraz artefakty z najbardziej znanych zakładów przemysłowych i produkcyjnych tego okresu. Można tu zobaczyć dawne wyroby fabryczne, plakaty reklamowe, przedmioty codziennego użytku (np. zabawki i gry dla dzieci), dokumenty oraz fotografie ukazujące życie mieszkańców. Wizyta w tym miejscu, wzbogacona ciekawą opowieścią przewodnika, pozwala na poznanie historii eksponatów i ich związku z miastem.

Można się na przykład dowiedzieć o Monopolu Tytoniowym, który był istotnym źródłem dochodu dla lokalnej gospodarki, a także o kolorowych tramwajach, które teraz możemy zobaczyć w najlepszych filmach hollywoodzkich. Te i inne przykłady codziennego życia pokazują, jak nowoczesne i różnorodne było Wolne Miasto Gdańsk. Lata 20. i 30. XX w. w Gdańsku to czas dynamicznego rozwoju, ale też napięcie politycznych i gospodarczych. Miasto **tętniło** życiem — ulice wypełniały się mieszkańcami różnych narodowości, w kawiarniach toczyły się ożywione rozmowy, a port przeżywał okres rozkwitu. Z drugiej strony, w powietrzu wyczuwało się niepokój związany z sytuacją międzynarodową. Wizyta w muzeum pozwala nie tylko zobaczyć materialne ślady tamtych czasów, ale również poczuć atmosferę Wolnego Miasta, które przez kilkanaście lat było miejscem spotkania różnych kultur i interesów. Tutaj zamieszkiwali Polacy, Niemcy, Szwajcarzy, Żydzi oraz Ukraińcy, którzy studiowali na Politechnice Gdańskiej. Gdańszczanie do dziś czują swoją niezależność i pielęgnują pamięć o historii miasta.

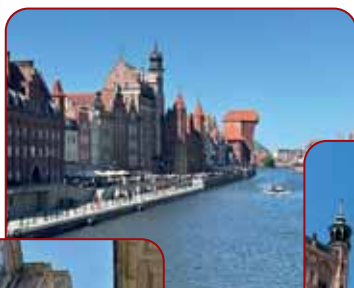
Ratusz

W samym centrum, przy skrzyżowaniu ulicy Długiej z Długim Targiem, znajduje się gotycko-renesansowy Ratusz Głównego Miasta – budowla o wysokości 80 metrów, którą widać z daleka. Jego początki sięgają XIV wieku. Na szczycie kopuły łni połączona statua króla Zygmunta Augusta, która pełni rolę symbolicznego drogowskazu. Co ciekawe, w Gdańsku są aż trzy ratusze! Każdy z nich opowiada inną część historii miasta (są też XVI-wieczny Ratusz Starego Miasta wybudowany w stylu niderlandzkiego manieryzmu i neorenesansowy XIX-wieczny Nowy Ratusz w Gdańsku).

Centrum miasta

Oprócz poznania wspomnianych obiektów warto też przejść się ulicą Mariacką słynącą z galerii bursztynu i urokliwych kamieniczek, odwiedzić Bazylikę Mariacką — największy ceglany kościół w Europie, z wieży którego roztacza się cudowny widok na całe miasto oraz dotrzeć do Żurawia nad Motławą - dawnego portowego dźwigu z XV wieku, który przypomina o handlowej potęgze Gdańska.

CIEKAWOSTKI

■ Tablice z 21 postulatami strajkujących stoczniovców ogłoszonymi w sierpniu 1980 roku w 2003 roku zostały wpisane na listę UNESCO Pamięć Świata.

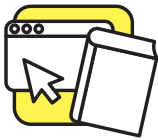
■ Koncert Jeana-Michela Jarre'a pt. *Przestrzeń Wolności* zorganizowany z okazji 25-lecia wydarzeń Sierpnia 80 w 2005 roku na terenie Stoczni Gdańskiej zgromadził ponad 100 tysięcy widzów.

SŁOWNIK

cto	МИТО
cystersi	цистеріанці, цистеріанці (члени католицького ордену)
dźwig	підйомний кран
izba	палата
kraniec	кінець, край
Mierzeja Wiślana	Віслинська коса
nadbrzeże	набережна
obalenie	повалення, скинення
oblężenie	облога
ofiara	жертва

Pokojowa Nagroda Nobla	Нобелівська премія миру
pospólstwo	прості люди
proklamowanie	проголошення
rozlewisko	заплава
rzeź	різня, різанина, вбивства
salwa	залп
spichlerz	комора, зерносховище
stocznia stoczniowiec	верф, корабельня, суднобудівний завод кораблебудівник
ścięcie	обезголовлення
tętnić	пульсувати
tumult	шум, заворушення
wcielać	приєднувати, інкорпоровати
wiec	віче
wypowiedzenie posłuszeństwa komuś	відмова коритися комусь
zabór	захоплення, анексія
Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie	Кашубсько-поморське об'єднання (організація, що підтримує культуру)
związek zawodowy	профспілка
zwierzchnie prawo nad kimś/czymś	верховне право
zwodowanie	спуск на воду
żegluga	судноплавство
żuraw	підйомний кран

ŹRÓDŁA

Wikipedia: www.pl.wikipedia.org/wiki/Gda%C5%84sk

Kalendarium historii Gdańska:

www.pl.wikipedia.org/wiki/Kalendarium_historii_Gda%C5%84ska

TCZEW

TCZEW

PIERWSZE WRAŻENIA

Miasto Tczew było ostatnim punktem naszej fascynującej podróży. Zrobiło na nas równie dobre wrażenie jak wcześniejsze miasta. Ciche uliczki, małe domy, malowniczy widok na Wisłę – wszystko to tworzyło atmosferę bardzo przyjaznego miasta, choć byliśmy tam nie tak długo.

Tczew to miejsce, które zachęca do dalszego zwiedzania. Miasto jest spokojne, czyste i ma miłą atmosferę. Chociaż byliśmy tutaj tylko 3 godziny, to i tak ulice tego miasta pozostaną w pamięci na długo.

Miasto Tczew wciągnęło nas w swoje sieci rybackie i zachwyliło niezwykle ciekawą historią rzeki, nad którą stoi.

OPIS MIASTA

Tczew to ładne i ciche miasto na północy Polski, ma długą i ciekawą historię, jej początki sięgają połowy XIII wieku. Położone jest nad rzeką Wisłą, która dodaje mu uroku. W wolnej chwili można pospacerować bulwarami wzdłuż rzeki i nacieszyć się widokiem budowli Starego Miasta oraz za-
bytkowego mostu kolejowego.

DEMOGRAFIA

Mieszka tutaj około 60 000 osób. Jest czwartym miastem w województwie pod względem ilości mieszkańców.

POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE

Miasto leży na Kociewiu, które obok Kaszub, jest częścią Pomorza Gdańskiego. Geograficznie jest usytuowane na Pojezierzu Starogardzkim w pradolinie Wisły, administracyjnie należy do województwa pomorskiego.

KALENDARIUM

1252 - pierwsza wzmianka o mieście w niemieckim dokumencie (*Derszewo* - dziś nazwa kociewska).

1258 - powstaje pierwsza Rada Miejska na ziemiach polskich.

1260 - nadanie praw miejskich.

1289 - przybycie do miasta dominikanów - powstaje kościół (istnieje do dziś) i klasztor.

1308 - zajęcie Tczewa przez Krzyżaków.

1440 - przystąpienie miasta do Związku Pruskiego.

1466 - Tczew wraca do Polski po pokoju toruńskim.

1577 - pożar, na skutek którego miasto prawie doszczętnie spłonęło; do lat 20. XVII w. - odbudowa miasta.

1772 - Tczew pod panowaniem Prus.

1807 - wojska napoleońskie pod wodzą gen. Jana Henryka Dąbrowskiego zdobywają miasto.

1851-1857 - budowa pierwszego mostu na Wiśle (dzisiejszy drogowy), trzydzieści lat później obok wybudowano kolejny most (1888-1890).

1918 - władzę nad miastem nieoficjalnie przejmuje od Niemców Rada Ludowa.

1920 - do miasta wkracza Błękitna Armia, po kilku dniach również jej dowódca - gen. J. Haller.

– otwarcie w mieście Szkoły Morskiej.

1926 - powstanie portu rzecznego.

1939 (1 września) - bombardowanie mostu kolejowego przez wojska niemieckie w celu przeszkodzenia w jego zniszczeniu; wysadzenie obu mostów przez polskich saperów (stacjonujący w mieście 2 batalion strzelców) w celu utrudnienia przegrupowania wojskom niemieckim.

1940 - egzekucje Polaków.

1945 (marzec) - koniec okupacji hitlerowskiej, zniszczenie miasta na skutek działań frontowych.

OPIS WYBRANYCH OBIEKTÓW

Muzeum Wisły i Centrum Konserwacji Wraków Statków

Muzeum poświęcone najdłuższej rzece w Polsce działa od 1984 roku i umiejscowione jest w odnowionym XIX-wiecznym budynku industrialnym. W dwudziestoleciu międzywojennym była tu Fabryka Wyrobów Metalowych, po wojnie zakład produkujący gazomierze i wyroby gospodarstwa domowego, a w czasie II wojny światowej znajdował się tu **obóz** dla przesiedlonych mieszkańców regionu. To pierwsze w Polsce i największe muzeum poświęcone rzece, ekspozycja opowiada historię **żeglugi** wiślanej, **szkutnictwa** i rybołówstwa - od czasów najdawniejszych po współczesność. Na dwóch piętrach głównego budynku wyeksponowano zabytki archeologiczne, mapy, tradycyjne i multimedialne makiety, modele łodzi, spichrzów i sprzęty związane

z pracą na rzece, rozwojem stoczni oraz turystyką wodną. Poznajemy rolę Wisły w gospodarczym rozwoju Polski, ale też w życiu zwykłych ludzi. Uwagę zwraca na przykład historia i organizacja rybołówstwa nad rzeką. Jeszcze w czasach podziałów ziem polskich obowiązywały różne prawa wodne, ale wszystkie łączyły prawo do łowienia ryb z prawem do własności wód. Z biegiem czasu prawa się zmieniały, rzeki stawały się publiczne, jeziora prywatne, potem wszystkie wody znów należały do państwa. Obecne prawo jest oparte na prawie wodnym, czyli wszystkie wody, poza prywatnymi, są publiczne, więc wędkowanie wymaga zezwolenia.

Historię złotego wieku wiślanej żeglugi (XVI i XVII w.) opowiedziano z wykorzystaniem poematu S.F. Klonowica pt. „Flis”. Słowa poety towarzyszą ekspozycji i przenoszą nas w świat dawnej literatury. Z ciekawej opowieści przewodnika można dowiedzieć się, że wcześniej Gdańsk nie miał bezpośredniego dostępu do morza, w nawigacji i bezpiecznym dotarciu do brzegu pomagały latarnie morskie, **szkutnik** budował łodzie zazwyczaj z topoli, ponieważ drzewo to było uważane za solidne i było łatwo dostępne.

W muzeum można też poznać budowę, typy łodzi i statków spławowych oraz ich ciekawe nazwy*.

* *dłubanka* - pierwsza mała łódź; *szkuta* - największy i najpopularniejszy wiślaný statek spławowy; *komięga* - statek flisacki, bez masztu, poruszany za pomocą wiosłó; *koza* - mały statek kształtu wrzecionowatego, wyposażony w maszt z żaglem; *łyżwa* - wiślaný statek spławowy opatrzony stewami w obu końcach, występował w dwóch wariantach - większy żaglowo-wiosłowy statek mógł przewieźć do 40 ton towaru, mniejsze łyżwy były często wykorzystywane do montażu mostów

Są tu dawne drewniane jednorazowe statki rzeczne - **galar** i byk (o wyższych od galara **burtach**, wyposażony w **maszt z żaglem rejowym**), o konstrukcji bardziej rozwiniętej od komięgi, które po przetransportowaniu towarów (głównie sól i zboże) w dół rzeki rozbiegano, a pozyskane z nich drewno ponownie wykorzystywano. Innym flisackim statkiem rzeczonym był dubas - z **prądem** rzeki poruszany za pomocą ośmiu wiosół, w górę rzeki także za pomocą umieszczonego na maszcie żagla. W osobnym budynku muzealnego kompleksu znajduje się Centrum Konserwacji **Wraków** Statków, w którym mieści się kilkadziesiąt łodzi z przeróżnych regionów świata - małych, większych, drewnianych, **wiklinowych**, stalowych, o różnych ciekawych kształtach. Co ciekawe, wszystkie te przedmioty zostały wydobyte z rzeki i **zakonserwowane**. Są także polskie łódki-pamiątki po słynnych rejsach. Z prezentowanego krótkiego filmu można się wiele dowiedzieć o rekonstrukcji oraz procesie zabezpieczenia łodzi, opowiadają o tym archeolodzy i inni naukowcy.

Fabryka sztuk

W bocznej części budynku muzeum czasowo prezentowana jest atrakcyjna wystawa pt. „PRL na co dzień... Tczew 1945-1989”¹. Na parterze odwiedzający mogą zobaczyć stare samochody (np. Fiata 126p), w których można usiąść i poczuć dawny „komfort” jazdy. Na piętrze pokazano ubrania, meble, narzędzia pracy i przedmioty codziennego użytku, umieszczone w zaaranżowanych pomieszczeniach mieszkalnych i lokalach usługowych - jest na przykład kino, sklep, zakład produkcyjny.

1. Wystawę można obejrzeć do 10 maja 2027 r.

Można włączyć muzykę, przyrzeć się eksponatom z bliska i ich dotknąć. Wystawa przenosi w inny świat i pozwala poznać życie codzienne ludzi w Polsce Ludowej, będąc zarówno podróżą sentymentalną, jak i poznawczą.

Spacer po mieście

Z Muzeum Wisły pieszo w dziesięć minut można się dostać na tczewski rynek, po drodze oglądając monumentalny gmach poczty wybudowany u progu XX wieku. Urokliwymi wąskimi uliczkami starego miasta dojdziemy do Placu Hallera, na którym mieści się rynek i piękne małe kamieniczki. Nieopodal, w barze mlecznym o regionalnej nazwie *Kociewiak*, serwują smaczne obiady i desery. Po drodze można też odwiedzić staromiejskie świątynie i zejść nad Wisłę. Z brzegu rozciąga się widok na **nurt** rzeki i tereny zielone. Można też podziwiać **smukłe** wieże zabytkowego mostu z połowy XIX wieku, który w momencie powstania był najdłuższym mostem w Europie.

CIEKAWOSTKI

- Ludzie nad Wisłą mieli trzy łodzie: jedną dla siebie – na wypadek powodzi, drugą dla sąsiada – na wypadek nieszczęścia, i trzecią – na wszelki wypadek.
- Pompowano wodę za pomocą wiatraków.
- Nad rzeką ludzie budowali pływające młyny, które można było przestawić w razie zmiany pory roku lub potrzeby naprawy.
- Frycowanie – obrzęd poświęcenia osoby, która po raz pierwszy płynęła statkiem. To żartobliwy i poniżający rytuał. Przez całą drogę dokuczano frycowi, kpiono z jego niewiedzy. On musiał ciągle się wykupywać i stawiać wódkę na każdym postoju.

■ Pod Gniewem, gdzie Wisła dzieli się na dwa ramiona, fryca uderzano cholewą od buta, żeby pamiętać, która z **odnóg** płynie do Gdańska, ze słowami: „Więc znaj, gdzie droga pod Gdańsk aż do **drąga**, a gdzie prowadzi Nogat do Elbląga”.

■ Tczewski most kolejowy z kon.XIX w. jest najdłuższym mostem kolejowym w Polsce.

SŁOWNIK

burta	борт
drąg	стовп, жердина (швартовий стовп)
galar	галяр (плоскодонний човен)
konserwować zakonserwowany	консервувати законсервований
maszt	щогла
nurt (rzeki)	течія (ріки)
obóz	табір
odnoga (rzeki)	рукав (ріки)
prąd	течія
smukły	стрункий

szkutnik szkutnictwo	човнобудівник човнобудування, суднобудування
wiklinowy	плетений з вербової лози
wrak	уламок, рештки
żegluga	судноплавство
żagiel	вітрило
żagiel rejoy	рейкове вітрило

ŹRÓDŁA

Wikipedia: www.pl.wikipedia.org/wiki/Tczew

Muzeum Wisły: www.nmm.pl/muzeum-wisly/

ANEKS

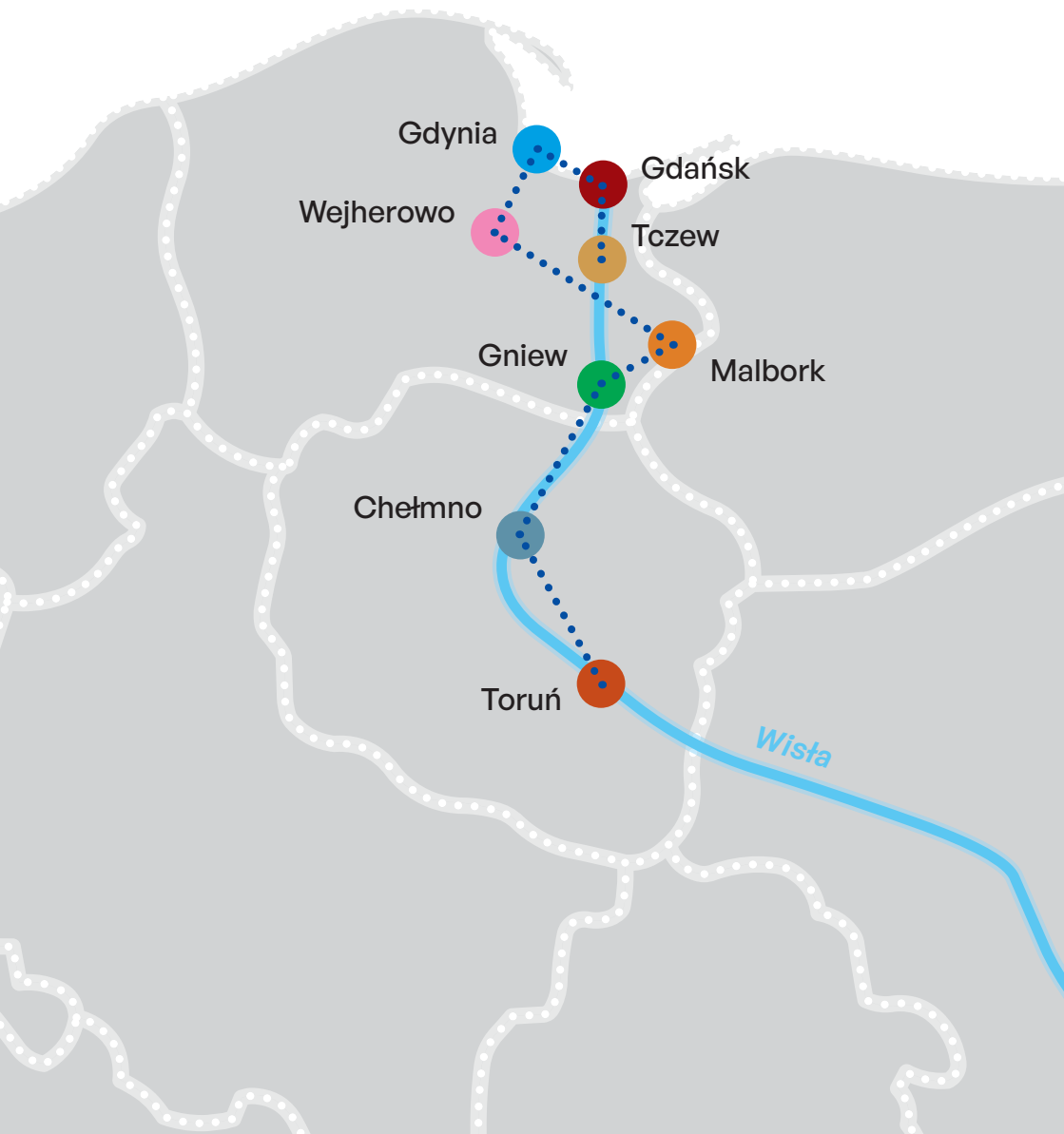
**Scenariusz przedstawienia
przygotowanego na zakończenie
Akademii Letniej**

Autorki:

Khrystyna Stelmakh i Olga Tuz

Wykonanie:

studentki lwowskiej
i charkowskiej uczelni

Z biegiem dolnej Wisły...

Scenka

Wiktor: Z poczucia obywatelskiego obowiązku „...uprzejmie donosimy...”¹ o przebiegu projektu *Z biegiem dolnej Wisły*. Nie możemy dłużej milczeć wobec zachodzących zjawisk w miejscach naszej podróży.

Iwanna ogłasza: **STACJA TORUŃ**

Mariana: W Toruniu nawet dieta zaczyna się od „tylko jeden pierniczek...”, a kończy się kanapką ze smalcem i ogórkiem w teatrze.

Iwanna: Mówią, że Kopernik w Toruniu patrzył nie tylko w gwiazdy – patrzył na pierniki i wtedy wpadł na pomysł piernikocentrycznego układu!

Sofija: W Toruniu zegar ma tylko jedną wskazówkę – od 6 do 6 wybijają godziny pracy. Podobnie my też mieliśmy w projekcie jedną... od 9 do 9 albo od 10 do 10.

Maryna ogłasza: **STACJA CHEŁMNO**

Maryna: – Proszę Państwa, pamiętajcie, to nie jest jakieś tam „Toruń i Chełmno”. To się mówi „Chełmno i Toruń”!

Tetiana: A czemu tak?

Maryna: Bo jak Bóg stwarzał świat, to najpierw zrobił Chełmno – żeby mieć gdzie odpocząć, a dopiero potem resztę.

Tetiana: A Kopernik? Urodził się niby w Toruniu, ale zakochałby się w Chełmnie, bo tu czas stoi, a nie kręci się!

Sołomija: A teraz wpadamy do **GNIEWA**

1. To cytata ze spektaklu w Teatrze Muzycznym w Toruniu pt. *Ekscentrycy*, który głęboko zapadł w serce wszystkim widzom i uczestnikom projektu

Chrystyna: Nie trzeba korony, by poczuć się królową – wystarczy krótki spacer po Pałacu Marysieńki!

Sołomija: Jak opanowywaliśmy gniew w Gniewie? Zamek nas nie obronił... ale bufet i basen tak!

Ołena: Już tyle wiem o zamkach, że mogę zostać przewodnikiem.

Wiktoria: Ale nie zapomnij teczki, bo co z ciebie za przewodnik bez teczki?! (*Wiktoria pokazuje, jak chodzi z teczką jak przewodnik z Gniewa – tę funkcję pełni torba Bogdany*)

Ołena: „...*W nieodległej wsi splotęła dzwonnica, dymu nie widać...*”².

Wiktoria: O co chodzi?

Ołena: przepraszam...

Bohdana ogłasza: **STACJA MALBORK**

Jaryna:

– Nad Nogatem kiedyś był most zwodzony.

– Dziś my jesteśmy zwodzone, bo myśleliśmy, że już koniec zwiedzania, a tu... tylko „piwnica gospodarcza”.

Bohdana:

– Krzyżacy mieli własne pokoje, jadalnie, kuchnie, piwnice, browary...

– To co to za zakon był?

– Booking średniowiecza!

Diana ogłasza: **STACJA WEJHEROWO**

2. Jak wyżej.

Diana: (marudząc): Jestem już tak zmęczona, jest za gorąco, chce mi się spać, chce mi się pić, porcje są za duże... A kiedy będzie autokar?..

Ołena: Czy ty w Wejherowie zamieniłaś się w Smentka – kaszubskiego duszka, który sprawia, że wszystko nas denerwuje?

Diana ogłasza: A teraz lekcja z literatury polskiej w **GDYNI**

Oleksandra: Jaka była najtrudniejsza droga w literaturze polskiej?

Anastasija: Do Domku Żeromskiego w Gdyni. Zaczyna się jak romantyzm: mewy, fale, zachwyt.

Diana: Po piętnastu minutach — jak egzystencjalizm w «Domu marynarza» lub na Klifie Orłowo: kim jestem i czemu tak wieje?

Oleksandra: Po trzydziestu minutach — jak powstańców u Żeromskiego: walka o życie z wiatrem i własnym kapturem... Przez las, w lewo, nad morze... i jeszcze udawać, że to tylko „Wiatr od morza”.

Wiktoria ogłasza: **STACJA GDAŃSK**

Ołena: Kiedyś Gdańsk miał paszport Wolnego Miasta, a ja chciałabym mieć paszport wolnej lwowianki — żeby przy wejściu do kawiarni mówili: „Proszę, Pani może się napić kawy poza kolejką”!

Wiktoria: W Gdańsku papierosy to jak kawa we Lwowie — bez nich się nie wyjedzie...

Ołena: I co jeszcze robiłyśmy w Gdańsku? Wałęsałyśmy się po muzeum, jak kiedyś Wałęsa po Gdańsku, tworząc Solidarność.

Anna ogłasza: **STACJA TCZEW**

Anna: Podróż była naprawdę fascynująca.

Weronika: Utknęliśmy w trzcinowych i fonetycznych sieciach Tczewa.

Wszyscy razem: *WŁAŚNIE O TAKI PROJEKT WALCZYLIŚMY!*³

Wiktoria – Ołena: *Uczciwie ze Lwowa!*⁴...

Anna i Weronika: ... *i Charkowa*

3. Nawiązanie do wspomnianego spektaklu.

4. Także nawiązanie do spektaklu.

SŁOWNIK TEMATYCZNY

polsko-ukraiński

SŁOWNICTWO ZWIĄZANE Z ARCHITEKTURĄ; NAZWY BUDOWLI, POMIESZCZEŃ I BUDYNKÓW

akademik – гуртожиток (студентський)

architektoniczny – архітектурний

barbakan – барбакан (зазвичай невелика кругла мурована споруда перед міськими воротами — елемент середньовічної оборонної архітектури)

baszta – башта, вежа

Baszta Prochowa – Порохова вежа

belkowe stropy – балкові перекриття, перекриття з балок

bursa – гуртожиток

cokół – п'єдестал, постамент

czworobok – чотирикутник

dormitorium – дорміторій, спальне приміщення; монастирська спальня

dziedziniec – подвір'я, дворик

flankowany – оточений, оздоблений чи добудований (з боків)

fortyfikacja – фортифікація

gdanisko – данскер, вежа-вбиральня, вежа-виходок у замку

gmach – споруда, будівля

gród – город (розм., рідко), місто

infirmieria – лікарня при монастирі

internat – гуртожиток (при школі)

izba – палата

kampus – кампус, студмістечко

klasztor – монастир

klasztorny – монастирський

kolumna – колона

konserwować – консервувати

zakonserwowany – законсервований

koszary (tylko w Imn.) – казарма

krypta – склеп

magazyn – склад

modernizm 'styl w architekturze' – модернізм

modernistyczny – модерністський

narożnik – кут

oranżeria – оранжерея

ostrołukowy – стрілочастий (з гострим верхнім кутом, характерний для готичної архітектури)

planty – планти

podcień/częściej w Imn. podcienie – підтіння, аркадна галерея

posąg – статуя

przedzamcze – форбург, передзамкова частина (зовнішній двір замку)

refektarz – трапезна

rzeźba – скульптура, рельєф, різьблення

rzeźbiony – різьблений

sień – передпокій

spichrz/spichlerz – комора, зерносховище

studnia – криниця

szczyt (budowli) – вершина (будівлі), пік

szpiczasty – гострокінцевий, гострий, стрілочастий

twierdza – фортеця, укріплення (більше, комплексне, з військовим призначенням)

układ urbanistyczny – урбаністична структура

warownia – фортеця, твердиня (менша, напр. замок чи укріплений маєток оборонного характеру)

warowny – укріплений, оборонний

wnętrze – інтер'єр

zabytek militarny – військова пам'ятка, історичний об'єкт

zakamarek – закуток, куточок

żuraw – підйомний кран

SŁOWNICTWO NAZYWAJĄCE DAWNE REALIA, ZWIĄZANE Z HISTORIĄ

cech – цех (об'єднання ремісників)

dziedzictwo – спадщина

dziedzictwo historyczne – історична спадщина

dziedzictwo kulturowe – культурна спадщина

ekscesy – ексцеси

krwawe ekscesy – заворушення, сутички

fosa (sucha/mokra) – оборонний рів (навколо замку) сухий/мокрый

hakownica – гаківниця (зброя)

komtur – комтур, голова комтурства – адміністративної одиниці в складі лицарського ордену

Krzyżacy – хрестоносці, тевтонські лицарі (історично точніше)

kusza – арбалет

lenno – лен (спадкове земельне володіння в епоху феодалізму, яке надавалося васалу за умови виконання ним якихось повинностей)

lokować (miasto) – засновувати (місто)

obalenie – повалення, скинення

obóz – табір

patrymonium – патримоній (майно, що перейшло у спадщину від батька)

pospolite ruszenie – загальне військове ополчення (обов'язковий набір до війська)

pospólstwo – прості люди

PRL – ПНР (Польська Народна Республіка)

przywilej lokacyjny – локаційна грамота або грамота на заснування міста

regale (na coś; np. na bursztyn, na mąkę, przemiał itp.) – регале, монополія (на щось)

rozbiór – поділ

rzeź – різня, різанина, вбивства

tumult – шум, заворушення

wiec – віче

zabór – захоплення, анексія

Zakon Krzyżacki – Тевтонський орден німецьких лицарів-хрестоносців

Wielki Mistrz Zakonu Krzyżackiego – Великий Магістр
Тевтонського ордену німецьких лицарів-хрестоносців –
найвищий керівник ордену, який очолював як військову,
так і адміністративну владу ордену

zbrojownia – арсенал

SŁOWNICTWO GEOGRAFICZNE, NAZWY GEOGRAFICZNE

klif – кліф (урвище морського берега, що утворюється під дією прибою)

Mierzeja Helska – Хельська коса

Mierzeja Wiśłana – Віслинська коса

molo – пристань, пірс, набережна

Molo Południowe – Південний пірс

nadbrzeże – набережна

nurt (rzeki) – течія (ріки)

odnoga (rzeki) – рукав (ріки)

osada – поселення

port wiślany – порт на Віслі

prąd (rzeki) – течія (ріки)

rozlewisko – заплава

skarpa – схил, пагорб; ескарп

terasa – тераса

ujście (rzeki) – гирло (ріки)

wzgórze – пагорб

morenowe wzgórze – моренний пагорб (геологічний термін: пагорб, утворений льодовиковими відкладеннями — мореною)

SŁOWNICTWO MILITARNE, ZWIĄZANE Z WOJSKIEM

broń – зброя

broń palna – вогнепальна зброя

hakownica – гаківниця (зброя)

koszary (tylko w lmn.) – казарма

Marynarka Wojenna – Військово-морські сили,
Військово-морський флот

militaria – військові предмети, спорядження, атрибутика або пам'ятки,
пов'язані з військовою справою (військові артефакти)

niszczyciel – есмінець

oblężenie – облога

okręt – корабель (військовий)

podbój – завоювання

salwa – залп

wypowiedzieć wojnę – оголосити війну

zbroja – обладунки

żołd – платня воякам, жалування

SŁOWNICTWO RELIGIJNE, SAKRALNE, ZWIĄZANE Z KULTEM

cystersi – цистеріанці (члени католицького ордену)

diecezja – єпархія

infirmaria – лікарня при монастирі

kalwaria – кальварія (зазвичай це розташована на пагорбах група храмів або каплиць, які символізують зупинки Хресної дороги)

klasztor – монастир

mnich – монах

msza święta – Служба Божа, літургія

ofiara – жертва

orędownik – заступник

patronka – покровителька, заступниця

pochówek – поховання

relikwiarz – релікварій

sanktuarium – санктуарій, святиня, святилище, храм (місце культу)

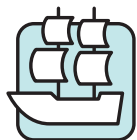
szczątki – рештки, останки

wniebowzięcie – успіння

zakon – орден

zakon rycerski – лицарський орден

zakrystia – захристія, ризниця

SŁOWNICTWO ZWIĄZANE Z ŻEGLUGĄ

bandera – кормовий прапор (військово-морський прапор, також відомий як бойовий прапор)

burta – борт

cumować – пришвартовуватися, стояти на рейді (про кораблі)
zaczumować – пришвартуватися, стояти на якорі
flisak – плотогон (давня професія)
galar – галяр (поскодонний човен)
latarnia – маяк
łódź – човен
maszt – щогла
statek – судно, корабель
spławiać towary – сплавляти товар (річкою)
stocznia – верф, корабельня, суднобудівний завод
stoczniovec – кораблебудівник
szkutnik – човнобудівник
szkutnictwo – човнобудування, суднобудування
wrak – уламок, рештки
zwodowanie – спуск на воду
żagiel – вітрило
żagiel rejoy – рейкове вітрило
żaglowiec – вітрильник
żegluga – судноплавство

SŁOWNICTWO DIALEKTALNE, REGIONALNE

bazuna – базуна (трембіта у кашубів)
burczybas – бурчибас (кашубський ударний інструмент)
diabelskie skrzypce – чортова скрипка (музичний інструмент у кашубів)
fyrtel – район, частина міста, околиця (регіональна назва)

NAZWY OSÓB, W TYM NAZWY NARODOWOŚCI, PRZYNALEŻNOŚCI ETNICZNEJ, PROFESJI I URZĘDÓW

czyścioch – чистьоха, чепурун

flisak – плотогон (давня професія)

Kaszub – кашуб, мешканець Кашубії (західнослов'янський народ, що проживає на північному заході Польщі)

komtur – комтур, голова комтурства – адміністративної одиниці в складі лицарського ордену

Krzyżacy – хрестоносці, тевтонські лицарі (історично точніше)

Wielki Mistrz Zakonu Krzyżackiego – Великий Магістр
Тевтонського ордену німецьких лицарів-хрестоносців

ławnik – народний засідатель, присяжний

rajca – райця (заст.), радник

sołtys – солтис (у середньовіччі голова села або селища у Середній та Східній Європі)

społecznik – громадський діяч

stocznowiec – кораблебудівник

szkutnik – човнобудівник

FRAZEOLIZMY I POŁĄCZENIA WYRAZOWE

na mocy traktatu – на підставі (відповідно до) договору

na pierwszy rzut oka – на перший погляд

nawiązanie do – відсилання до

ojczysty ląd – рідна земля

plaża śródmiejska – міський пляж

pod wodzą – під керівництвом, під проводом
port lotniczy – аеропорт
przyłacić (czymś) – поплатитися
przystąpić do Związku – приєднатися до Союзу
rozwiązać spór – вирішити суперечку
siedziba Rady Stanu – місцезнаходження Державної ради
ściąć publicznie – публічно відсікти голову
zawrzeć rozejm – укласти перемир'я
u zbiegu – на перетині
wymiar sprawiedliwości – система правосуддя, правосуддя
wypowiedzenie posłuszeństwa komuś – відмова коритися комусь
wypowiedzieć posłuszeństwo komuś – відмовитися коритися комусь
zafascynować się (czymś) – захопитися
zafascynowany – захоплений
zbrodnia na kimś – злочин проти когось, щодо когось
zburzyć zamek – зруйнувати замок
związek zawodowy – профспілка
zwierzchnie prawo nad kimś/czymś – верховне право
żywica drzew – смола дерев

NAZWY WŁASNE

Baszta Prochowa – Порохова вежа
Kaszub – кашуб, мешканець Кашубії
Krzyżacy – хрестоносці, тевтонські лицарі (історично точніше)
Mierzeja Helska – Хельська коса
Mierzeja Wiślana – Віслинська коса

Molo Południowe – Південний пірс

Pokojowa Nagroda Nobla – Нобелівська премія миру

Rada Stanu – Державна рада

Wielki Mistrz Zakonu Krzyżackiego – Великий Магістр Тевтонського ордену німецьких лицарів-хрестоносців

Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie – Кашубсько-поморське об'єднання (організація, що підтримує культуру)

TYTUŁY FILMÓW I UTWORÓW LITERACKICH

„**Prawo i pięść**” – „Закон і кулак”

„**Śluby panieńskie**” – „Дівочі обітниці”

„**Wściekły**” – „Лютий”

INNE

CZASOWNIKI

inspirować – надихати

obradować – засідати

runąć – впасти

tętnić – пульсувати

wcielać – приєднувати, інкорпоровати

PRZYMIOTNIKI

niezrzeszony – необ'єднаний

smukły – стрункий

urokliwy – чарівний, привабливий, мальовничий

zadrzewiony – порослий деревами

żeliwny – чавунний

RZECZOWNIKI

cło – мито

draż – стовп, жердина (швартовий стовп)

dźwig – підйомний кран

haft – вишивка, вишивання

haft kaszubski – кашубська вишивка

handel – торгівля

kąpielisko – купальний заклад, місце для купання

kłótnia – суперечка, сварка

kolejka – підйомник

gondolowa kolejka – гондольний підйомник

korzenie 'przyprawy korzenne' – кореневі прянощі

kraniec – кінець, край

kunst – майстерність

lampion – ліхтарик

lotnisko – аеропорт

lubczyk – любисток
maskotka – іграшка-талісман
mewa – мартин, розм. чайка (народна назва мартина)
niezapominajka – незабудка
obsada – акторський склад
okazałość – велич
pismo – письменність
 pismo kaszubskie – кашубська письменність
proklamowanie – проголошення
rękodzieło – рукоділля, виріб ручної роботи
rdzeń (słowa) – корінь (слова)
spuścizna – культурна спадщина
ścięcie – обезголовлення
trucizna – отрута
tułaczka – поневіряння, мандрівка (з негативним відтінком вимушеності)
wiklinowy – плетений з вербової лози
woliera – вольєр
wykopalisko – розкопки, місце розкопок
zarząd – управління
zaślubiny – заручени
zjava – примара, мара
związek – союз

tu znajdziesz

ZADANIA DO NAUKI JĘZYKA POLSKIEGO JAKO OBCEGO

przygotowane przez autorki
niniejszej publikacji

Tematyka:
turystyka

Poziom:
B1-B2

Kształcone sprawności:
rozumienie ze słuchu, rozumienie tekstów pisanych,
poprawność gramatyczna, pisanie i mówienie

Zachęcamy do skorzystania z ćwiczeń!

ISBN 978-83-966589-3-7

9 788396 658937